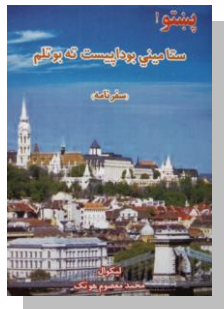

پښتو !

ستاميني بودا پيست ته بوتلم (سفرنامه)

ليکوال
محمد معصوم هوتک

Ketabton.com

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

مازيگر و، چي دارواښاد خواجه محمد* فيض* دمغفرت له پاره مود وروستي ځل له پاره ددوعلاسونه پورته کړل اودسيد جمال الدين افغاني له مسجد څخه راووتو. خلگ غولۍ غولۍ کېدل. ټاکل سوې وه دنيويارک په لانگ آيلينډ کي به په هغه مېلمستيا کي گډون کوو، چي دعلامه رشادپه وياړدهغه ديوه مخلص وptonال فيض الرحمن له خواجوړه سوې. اصلاً موږد علامه رشاد په ملگرتيالو ویرجینیا څخه دهمدې مېلمستيا له پاره راهي سوي و، چي دخواجه مرحوم په پاتا باندي وروسته خبرسوو. دخلگوپه گڼه گڼه کي ډاکټورتوريالی اميري زما خوا ته راغی اوراته وېويل: "ډاکټرحبيب الله حبيبي درته منتظر دئ. ته به له هغه سره په موټرکي ولاړسې." ما ورته ښه کړه او ځان مي د ډاکټر خوا ته ورساوه. لانگ آيلينډ ته مودتگ په لارکي له يوې خوا او بلي خواښه تودبانډاروکړاود هغه په ترڅ کي يې راته دپتي خزاني ديوي بلي نسخې دسته والي خبره وکړه اووېويل چي دانسخه په هنگري کي خوندي ده.

له ځان سره مي وويل: دپتي خزاني ټيکه داري لکه چي زماپه پچه ختلې ده، هرڅوک چي په دې باب څه واورې، ترماپوري يې رارسوي. ددنيا عجب نظام دئ. چاته له نيکه گانوڅخه باغونه وجايدادونه وخزاني پاته سي، چاته شخړي و بدۍ وپيکړې. د خدای (ج) احسان دئ چي ماته له نيکونوڅخه بدۍ نه دي راپاته، خو خزانه! راپاته ده. داخزانه پته ده، له جنجاله ډکه ده، څوک ورته د شک وترديد په سترگه گوري، په خزانو کي يې نه شميري، سره زړې نه گڼي، وايي کوټ په گډه سوي دي، زه دنيکونو خزاني کله کله په جنجالو کي ښکېل کړي يم. داخزانه که دتصادف له مخي زما له کورنۍ سره تړل سوې ده، خوچي رشتيا سي په عامه شتمنيو کي هم راځي. يوه خبره چي مي تل په زړه کي راگرزي هغه داده چي داخزانه که زردي، که کوټ. دبل چاپې

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

څه؟ ماخو دنور وپه خزانو کي دلاسه وني حق هيڅکله هم ځان ته نه دي ورکړي. هرڅوک پوه سه، خپلي خزانې يې.

زه پته خزانه درنښم، هغه کتاب چي دتاريخي تسلسل په حکم زمانوم ورسره تړلی دی. پته خزانه زما دمشريکه حاجي محمداکبر هوتک (۱۲۳۸ - ۱۳۱۷هـ ق) له پاره استنساخ سوې ده، دارواښاعلامه عبدالحی حبيبي (۱۲۸۹-۱۳۲۳ش) په لاس خپره سوې ده. تر خپرېدلو او عامېدلو وروسته يې مخالفين او موافقين موندلي دي. په تاييد او ترديد کي يې کتابونه ليکل سوي دي او زه هم دځاندي روایتو او ځينو مجبوریتو په حکم ددغه اوږده خوجنچالي جريان ديوه برخه وال په توگه پاته سوي يم. مام دپتي خزانې په باب ليکني کړي دي او دپوخ کاني په نامه مي يو کتابگوټی هم په ۱۹۹۲ع کال ليکلی اوله کانادا څخه خپور کړی دی. دپتي خزانې په برخه کي زما دريغ له هماغه اول پيل څخه دنوروله دريځونوسره توپير درلودا و لري يې. زه هيڅکله پتي خزانې ته ديوه مقدس کتاب په سترگه نه گورم، چي خبري کول او کره کول دي يې يوه لويه گناه وي. زه پته خزانه دپښتو ژبي او ادبياتو د پخواني تاريخ يوه کړۍ بولم، نه ټول تاريخ. د نقد او کره کتنې وړ يې بولم او دناسمو روايتو لرونکې گڼم. زه دپتي خزانې په نامه ديوه کتاب د موجوديت مدافع يم، چي زموږ په کورنۍ کي خوندي ساتل سوي و، نه دهغي د محتوياتو عام وټام دفاع کوونکی. زه دا خبره له امکانه ليري نه گڼم چي په پته خزانه کي به دکاتبانو، ناسخان او کاپي کوونکو له خوا لاسوهنه سوې وي اولکه په نور وېرو تاريخي او ادبي متونو کي چي ددغه راز لاسوهنو خورازيات مثالونه سته، په پته خزانه کي به هم وي. لکه په نورو تاريخي متونو کي چي ناسم روايتونه سته، په پته خزانه کي به هم وي. زه دپښتانه او پښتو ژوند هيڅکله له پتي خزانې سره تړلی نه بولم. پته خزانه دپښتو يو مهم کتاب دی خو پښتو

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

او پښتانه له پتي خزاني پرته هم ژوندي وه او ژوندي به وي ، خواره ادبيات يې درلودل اولري به يې . ددغه شان دريځ په درلودلو سره مي هروخت تلوسه وي چي كه ددې اثريوه بله نسخه وموندل سي ، لېترلې به د مسئلې يواځ له خرڅنې ووزي او د پښتو ادبياتو تاريخ ليكونكي به په پوره زړه ورڅخه استفاده وكړي . زما په دغه شان هيله او اميد باندي زماليري اونزدې دوستان خبرهم دي . دوی چي هروخت د پتي خزاني په باب په كوم باوري ياناباوره انكشاف باندي خبرسوي دي ، ماته يې حال راکړئ دئ . زه يې په جريان خبرکړی يم . ښه دا خبره به پرهمدې ځای پرېږدم .

خبره لانگ آيليند ته دمېلمستيا په باب وه خوزماڅخه پرېله ولاړه . مېلمستياتېره سوه . په هغه وخت کي په افغانستان کي د طالبانو واکمني وه ، استاد (رح) د طالبانو دراتگ او موفقيت عوامل وڅېړل او د طالبانو ترراتگ وړاندي يې د افغانستان د تجزيه کېدلو خطرات بيان کړل او د ځوانانو پوښتنوته يې جوابونه وويل . زه په نيويارک کي ترڅو ورځو تم کېدلو وروسته کاناډا ته ستون سوم . (له علامه استاد سره دا زما وروستی دیدن و) . په کاناډا کي مي څو ورځي وروسته د ډاکټر حبيب الله حبيبي له خوادايميل له لاري ځيني ليکونه او يادوني ترلاسه کړلې (۲۵ سپټمبر ۲۰۰۳ع) او په هغو کي يې راته ليکلي وه :

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Dear Hotak:

Here are Dr.Katona's postings on the internet and two emails to me: Her name on The Afghan Forum was Lea or Lea2 .

ترجمه:

ګرانه هوتکه:

دادي د ډاکټر کاتونا هغه مواد چې په انټرنیټ کې یې خپاره کړي دي او دغه راز هغه دوه ایمیله چې ماته یې رااستولي دي. ددې نوم په افغان فوروم کې (Lea) یا (Lea2) دی.

تر دې وروسته یې دالاندي معلومات راکړي وه، چې زه به یې کټ مټ له تصرفه پرته له ترجمې سره راوړم:

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Dear Estragon,

The existence of this book already than a century well-known for European orientalists.

The only problem that its item title is not Pata Khazana, it is along with some Persian fragments, with Herati copy of Gengiz Nameh (known here as the secret history of the Mongols). So, who is not familiar with the collection, can find only by chance. I found consciously, well-known Hungarian orientalists and historians attracted my attention.

ترجمه:

گران استراگون ،

د دغه کتاب موجودیت اروپایي ختیځپوهانو ته نژدې یوه پېړۍ کیږي ،
چې پوره څرگند دی.

یوازنی مشکل دادی چې نوم یې پټه خزانه نه دی ، هغه له کوم فارسي
اثر ، د چنگیزنامې دیوې هراتۍ کاپي سره یو ځای دی. دا کاپي د مغولو
د پټ تاریخ په نامه یاده شوې ده. څوک چې له دغه کلکسیون سره بلد نه
وي ، هغه به یې په ناڅاپي توګه پیدا کوي. ما د یو څرک له مخي هغه
وموندله . د هنګري بنومشهور ختیځ پوهانو او مورخینو زما پاملرنه
هغه لور ته ورواړوله.

Originally posted by Lea2:

Dear Matinjan and Dear Brother Logari,
I should like to inform you that Pata Khazana has a nice, early manuscript in the Oriental Collection of the Library of the Academy of Science of Hungary. No doubt, this is original. Everybody is welcomed who wants to see it, I should like to guide there any Forum member with pleasure.

This is from the collection of Prof. Vambery, donated the library in the XIX century. I ensure all of you, that time there was no Afghan in the Austrian-Hungarian Monarchy- and Hungarian weren't interested in falsification of Pashto linguistic memorials.

ترجمه:

گرانہ متین جانہ اوگران ورورلوگری،
زه باید ستاسي ترغوبه درورسوم، چي دپتي خزاني يوه ښکلې پخوانۍ
نسخه دهنګري دعلومو اکاډيمۍ دختيځونسخوپه کلکسيون کي سته
دانسخه بېله شکه اصلي نسخه ده. هرڅوک که يې غواړي وويني،
خدای دې راوړي. زه به دفوروم هرغړي ته په خوښۍ سره لارښوونه
وکړم.

دانسخه دپروفيسرويمبري له کلکليسيون څخه ده چي په نونسمه پېړۍ
کي يې کتابتون ته بڅښلی و. زه تاسي ټولته ډاډ درکوم چي په هغه
وخت کي په اتریش - هنګري پاچهۍ کي کوم افغان نه واود هنګري
خلکو ددپښتوژبنيوآساروله جعل کولوسره کومه دلچسپي هم نه
درلوده.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Lea,

I wrote an email to Sánta Zoltán – to the Academy of Science in Budapest, and I was told that there is no such a book in that place.

Here, you can call them –this is the phone #:

Tel: (1) 302-0456

Or you can write them a letter:

Magyar

Tudományos

Akadémia

H-1051 Budapest

Roosevelt tér 9.

(1) 411-6100

ترجمه:

لي،

ماپه بودا پيست کي د علومو اکاډيمۍ، سانتا زولتان ته اي ميل وکړېښ
اوراته وويل سوه چي په هغه ځای کي دغه راز کتاب نسته.

دادئ دهغوی د تيلفون نمبر او تاسي کولای سئ تيلفون وروکړئ:

(۱) ۳۰۲-۴۵۶

که موغوښتل لیک ورو لېږئ، دا يې پته ده:

Magyar

Tudományos

Akadémia

H-1051 Budapest

Roosevelt tér 9.

(1) 411-6100

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Lea2

Member posted 04-18-2002 01:45 AM

Dear Abu Sayed,

As well as I've promised hereby the catalogue and fond data of Pata Khazana.

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambergy hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambergy
XIV/ 1869./3.

The address is the same as you know, the central building, Roosevelt ter. I should like to apologize because Hungarian punctuation is missing, but in my E-mail Hungarian orthography is interfering with Arabic. You wrote more exact, than me. I asked Mr. Santa. He is not orientalist and not responsible for the manuscripts of the library, he told, somebody asked him has the library any Pashto manuscripts, he responded that he has no idea. He is not the right person. Mrs. Csanak or Mrs. Horvath can assist you.

Have nice research. I can give you any kin of assistance only with one precondition: you must inform the Forum and all Afghans correctly about the result.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ترجمه:

گرانه ابوسيد ،

لکه څرنگه چې مي وعده کړې وه دپتي خزاني کتلاک اوفونډ داسي دئ:

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambergy hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambergy

پته يې هماغسي ده لکه تاسي چې ته در معلومه ده. دروزويلتې په کوڅه کي مرکزي ودانۍ.

زه بخښنه غواړم چې هنگري نقطه ايښوونه راڅخه پاته سوې ده او زما په ايميل کي هنگري املاء له عربي سره ګډه سوې ده. تاسي يې تر مابنه ليکئ. ما له بناغلي سانتاڅخه پوښتنه وکړه. هغه نه ختيغ پوه دئ او نه هم د کتابتون د خطي نسخو مسئل. هغه راته وويل: يو چا را څخه وپوښتل چې آيا په کتابتون کي پښتو خطي نسخې سته؟ او ما ورته په جواب کي وويل چې زه نه يم په خبر. نوموړی اصلي شخص نه دئ. ستاسي سره يا مېرمن کساناک يا مېرمن هوروات مرسته کولای سي. په څېړنه کي دي بری غواړم. زه هر راز مرسته در سره کولای سم خو په دې مخکيني شرط چې په نتيجه به يې ټول فوروم او افغانان خبروئ.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Dear Sur Sahaak,

This manuscript had been donated by Prof. Vambery himself in 1885 to the Hungarian Academy of Science. By the legend, Prof. Vambery obtained it from Yaqub Khan, from Heart.

I have seen the manuscript before some years. I couldn't examine carefully, but for me, it seemed complete. This is along with some other, fragmented Persian manuscripts. This is a XVIII century copy.

If you need any further information, I am at your service.

Best Regards

Dr. Nasrin ("Lea")

ترجمه:

گرانه سور سهاک،

دانسخه پروفیسرویمبري پخپل لاس دهنګري د علومواکاډیمۍ ته په ۱۸۸۵ کي بخښل سوې وه. ده دهرات له یعقوبخان څخه ترلاسه کړې وه. مادانسخه څوکاله وړاندي لیدلې وه خو په دقت سره مي ونسواي کتلاي. ماته بشپړه ښکاره سوه. دانسخه له نورو فارسي نسخو سره ده اود اتلسمي پېړۍ کاپي ده.

که مونورو معلوماتو ته اړتيا وي ، زه موپه خدمت کي یم.

په مینه.

ډاکټرنسرين (لي).

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Dear Dr. Habibi,

This is the time to introduce Pata Khazana to Hungarian public. A magazine ordered from me an article to introduce the three manuscripts, focused on the manuscript of the Vámbéry collection. After the introduction of Pata Khazana to Hungarian public, after the edition of the article I can send you the requested some pages or comments for the Internet.

Surely I will send you an original copy of the article by post. Please write me, what do you know, in which circumstances did Professor Habibi find the first manuscript?

Respectfully Yours

Dr. Katona

ترجمه:

گرانۀ ډاکټر حبيبي،

اوس ددې وخت دئ چي پټه خزانه دهنګري خلکو ته وروپېژندل سي .
يوې مجلې ماته دويمبري دخطي کلکسيون ددريونسخود معرفي
کولوپه باب ديوې مقالې فرمايش راکړ. دپټي خزاني دمعرفۍ اود
نوموړي مقالې ترخپرېدو وروسته زه کولای سم تاسي ته لازم مخونه
ياتبصري دانټرنيت له پاره درولېږم.

دمقالې اصلي کاپي به هرومرو دپوسټې له لاري درواستوم . مهرباني
وکړئ ، راته وليکئ چي پروفيسر حبيبي لومړۍ نسخه څرنگه اوڅه
راز وموندله ؟

په درنښت

ډاکټر کاتونا

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دامعلومات راته ترلو ستلو وروسته ډېر ډاډمن ښکاره نه سول ، نېڅه چي ولي؟ خود سبا ورځي دڅېړني له پاره مي راسره خوندي وساتل اوله ځانه سره وپتېيله ، چي ددې موضوع سپيناوی به کوم اوددې مقصد له پاره بايد بودا پست ته يوسفرو کړم . په همدې چورتونو کي وم ، چي ددعوت خپروني په ويپاڼه (۲۸ حمل ۱۳۸۲ = ۱۷مه داپريل ۲۰۰۷ع) کي مي داجمل مقصودي په قلم په انگليسي ژبه يوه مقاله ولوستله ، چي سر ليک يې (Pata Khazana- a response to its attackers) و . ددې مقالې په يوه برخه کي په هنگري کي دبودا پست دعلومو اکاډيمۍ دخطي نسخودارمين ويمبري په کلکسيون کي دپتي خزاني ديوي نسخې خبره ياده سوې وه اومنځ يې هماغه د(Dr.Katona) معلومات وه چي دبودا پست په (Magyar Nemzet Magazin) مجله کي يې د۲۰۰۳ع کال دنومبر پر۲۲مه خپره کړې وه . ددعوت ويپاڼي په دغه مقاله کي ويل سوي وه چي دانسخه ارمين ويمبري په ۱۸۵۹ع کال کي په هرات کي له يعقوب خان څخه ترلاسه کړې وه . دارمين ويمبري په باب يې کښلي وه چي:

مجارختيځپوه اوسياح ، ارمين ويمبري په ۱۸۳۲ کال زېږېدلی و. تر لومړنيوزده کړو وروسته يې زيات وکم شل ژبي اولهجې زده کړلې . تهران اومکې ته يې سفرونه وکړل اوڅومياشتي يې دآسيا په وچودښتو کي له دروېشانوسره تېري کړې . دی خپلي آرزوته ورسېد اوخيواته له رسېدوسره سم يې له خان سره دوه واره وکتل . وروسته دبخاراله لاري سمرقنده ورسېد. هورې اميرورباندي بدگومانه سواونيم ساعت يې له ځان سره وساته ، خودی ترازموينست بريالی ووت اواмирنه يوازي له رشيدافندي څخه (ويمبري په دغه نامه يادېدئ) خونې سو ، بلکي ښه زيات سوغاتونه يې هم ورکړل . دی وروسته زړه نازړه هرات ته

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ولاړ او هورې له درو پشانو څخه بېل سو. په هرات کي يې له يعقوب خان سره

وکتل او هغه ورته د پتي خزاني نسخه ورکړه. تردې وروسته ، ارمين ویمبري په يوه قافله کي تهران ته ستون سو او په پای کي د ۱۸۲۴ کال په مارچ کي د تريبيزون د اوارض روم له لاري قسطنطنيې ته ورسېد.

ددې مقالې د اوروستي برخه راته نوې وه او دې خبري مي بيا بودا پست ته د سفر اړاده ټينگه کړه.

په لويديځو هيوادو کي چي څوک ژوند کوي ، هغوی ته ددې ځايو سرگردانه ژوند معلوم دئ، چي د چايو ه تربلي نه رسيږي. زما د بودا پست سفر هم په دغه سرنوشت اخته و. په دې ترڅ کي زما پخواني اشنا بناغلي عبدالعلي رسول زاده د سويډن د مالمو په ښار کي د (مورنۍ ژبي پښتو کنفرانس) په غونډو کي د گډون بلنه راکړه او راڅخه ويې غوښتل چي په دغه غونډه کي د افغانستان کي د ښوونې او روزنې د تاريخچې او هم يې پر څنگ د کورسو د ښوونکو د ځينو ستونزو په باب ورته وږغېږم. ورسره ښه مي کړه او دامي بودا پست ته د سفر يوه موقع هم وگڼله. له ځان سره مي وپتېيله چي د کنفرانس ترپاي ته رسېدلو وروسته به بودا پست ته ځم. د ۲۰۰۷ع کال د اپريل په پای کي د سويډن د مالمو ښار ته ورسېدم. ټاکل سوې وه چي کنفرانس د همدې مياشتي پر ۲۰-۲۱ ورځو جوړ سي. په دغه ښار کي زما مور او منځوی وروهم اوسي. له هغوی سره مي هم له څو کلونو وروسته وليدل. او پر څنگ مي په ټاکلو ورځو کي د کنفرانس په غونډو کي برخه واخيستله. په دې غونډو کي زما گډون د افغاني برخه والوله خوامثبت وبلل سو، چي طبيعي ده زما هم د خوښۍ سبب سو. مالمو د سويډن په جنوب کي يو کوچنی ښار

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دئ چي دسکانيا (Scania) په ايالت پوري اړه لري . دمالمو اوسېدونکي د ۲۰۰۶ع کال داحصائيې له مخي په سلوکي شپږويشت مهاجرين (په بهرکي زېږېدلي) دي . دې ښارته له افغانستان ، يوگوسلاويې ، ډنمارک، عراق، پولينډ، بوزنيا، ترکيې، چيلي، ايران ، سربيا ، هنداونورو هيوادو څخه مهاجرين رامات دي . وايي چي د مالموپه ښاريوسل واوياتو کمونه (nationalities) اوسي . دافغانانو کميونيتي يې د يادوني وړده. دې ښارته لومړني افغان مهاجر د کندهار ښارد بابيانو د کورنۍ غړي دي . په مالموکي اوس دافغاناندوې فعالي اتحاد يې سته. ديوې اتحاديې مشرتوب يې دحبيب الله غمخور پرغاړه ده. غمخوردرو زنگان ولايت څخه راغلی مهاجر دی. دافغانستان پرحالاتو باندي پرله پسې تبصرې اوليکني په افغاني ويبپاڼوکي خپروي . زما اشنادئ او يوراز اخلاص راته څرگندوي .

(عبدالعلي رسولزاده ددې کرښوله ليکوال سره)

ترکنفرانس وروسته مي دبودا پيست دسفر پروژې رامخته کړه . موږ افغانانوته دي خدای خير راپېښ کړي ، په هرځای کي چي اوسو ، خپله

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

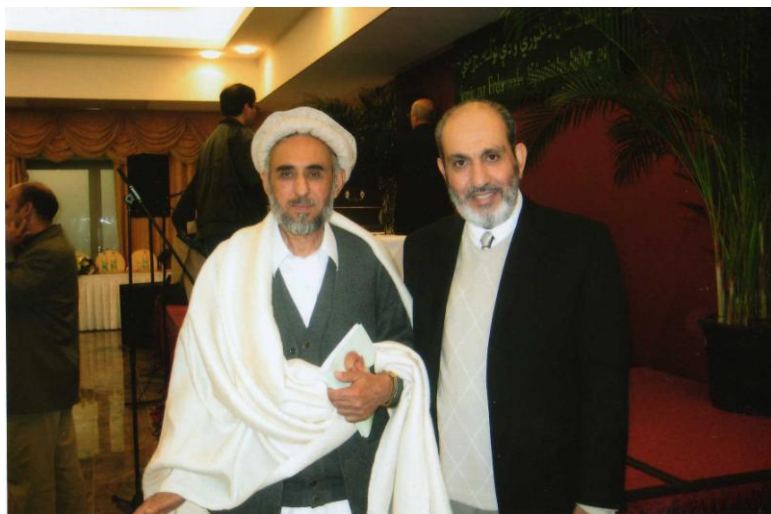
بې پروگرامي راسره ملگرې وي. د سفراراده کوو خو پلان ورته نه تړو. دلته خوچي څوک سفرکوي، د سفرورځ، په ټاکلي ځای کې د هوټل ریزرویشن، هورې دهرې ورځې مشخص پروگرام ټول دیوه ټاکلي پلان له مخې سره تنظیم کړي. خودا ډول انتظام ته د پښتانه رسېدل، زما په خیال څو نورو پېړیو ته اړتیا لري. بودا پست ته د سفر د سرنېستې کارمې د ورور پرغاړه واچاوه. هغه اریان پخپل مصروف ژوند کې څو واړه د هغه دفتر له ادارې ته ولاړ، چې بودا پست ته یې دگروپي سفر پلانونه سرنېسته کول. خوزماد رخصتیاوله ورځوسره دهغوی د پروگرام وختونه نه برابرېدل او په نتیجه کې مې تر یوې اوونۍ زیات وخت په مالمو کې تېر کړ او د رخصتیاوله پوره کېدوسره سم مې مخ پرکاناډا ونيو. د مالمو شپې څومې په استراحت اوله موراودو ستانوسره په لیدنو کتنو کې تیري سوې او بې تېري سوې څو هغه مقصد چې مادېستوژبې تر کنفرانس وروسته ځان ته ټاکلی و، ترسره نه سو.

دهمدي ۲۰۰۷ع کال د اکتوبر پر نونسمه نېټه په جرمني کې د افغاني کلتوري ودې ټولنې د معاصر افغانستان د جوړېدو د دوه سوه شپېتم جشن د نمانځلو پروگرام د جرمني د کولن په ښار کې نیولی و او پرڅنگ یې د افغاني مورخینو (فیض محمد کاتب هزاره، میر غلام محمد غبار، احمد علي کهزاد، علامه عبدالحی حبیبی او قاضي عطاء الله خان) په باب علمي کنفرانس په پام کې نیولی و. دې کنفرانس ته یې زه هم وربللی وم او ماته یې د کنفرانس په علمي برخه کې د فیض محمد کاتب هزاره د ژوند او آثارو موضوع ټاکلې وه. کنفرانس ته له کابل څخه استاد حبیب الله رفیع او سرمحقق عبدالله بختانی، له امریکې څخه پوهاند دوکتور حسن کاکړ، له سویډن څخه کانډیدا اکادمیسن اعظم سیستانی، له څخه پوهنوال رسول باوري اوله انگلستان مانچسټر څخه استاد محمد اسحق نگارگر رابلل سوي وو.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

داوارمي نوله ځان سره ټينگ عزم وکړ، چي ترکنفرانس وروسته به بوداپست ته هرومرو ځم. دسفرټکټ اوهورې دهوتل انتظام مي د بناغلي زرین انځورپرغاړه واچاوه، چي کورپې ودان هغوی هم داکار سرته ورساوه. زه داکتوبرپراووه لسمه نېټه له کاناډاخځه دجرمني پر لوروالوتم. دنيدرلینډ دامستردام په ښارکي ترلنډتم کېدلو وروسته د جرمني دکولن ښارته ورسېدم. دکولن ښار، چي جرمنیان يې دکوليون په شکل اوانگرېزي ژبي يې بياکولون ته ورته تلفظ کوي، دجرمني په ختځه برخه کي بن ته نژدې يونسکلی ښاردئ. زه دکولن هوايي ډگرته د په ورځ دسهارپر بجوورسېم. زرین انځورمخکي لاځان هوايي ډگرته رارسولی او دمنتظرينو په سالون کي راته ولاړو. ښه دميني روغېر مووکړ. دمېلمنو پوښتنه مي ځني وکړه، وبويل: بختانی صاحب، رفيع صاحب او ډاکټرکاکی صاحب دوی راغلي دي. نگارگرصاحب نن شپه راځي اوسيستانی صاحب به سباته راورسېږي. له هوايي ډگرڅخه زموږله پاره ترټاکل سوي استوگنځي پوري دشلو پنځه ويشتو دقيقو لاروه. هغه موپه خوراخواړه بانډارسره ووهله. زه چي تېرکال دکولن ښارته دهوتکي غورځنگ..... کي دگډون په نيامت راغلی وم، دښاريه منځ کي مي ځان ته هوتل نيولی و، خو دا واردکولن په پښتني کميونيټي کي يودخيرڅښتن بناغلي فضل الرحمان ترښاردباندي په پنځوجريبوکي يوه ودانۍ اخيستې ده چي د ودونواو خوښيو له پاره دوه عصري سالونونه، دمېلمنوله پاره يو کوچنوتی هوتل، دکلتوري ټولني له پاره دفتر او دکنفرانس خونه او يونسکلی مسجد پکښې دئ. حاجي صاحب دکونړولایت له مخورو څخه دئ اوڅه موده يې دولایت مقام سرپرستي هم کړې ده. دی اوزامن يې دپښتني اخلاقوډېرغوره ممثلين دي. دی پخپله مينه ناک، خنده رویه، خوش صحبت او دروند پښتون دئ. عمرپې ترپنځو شپيتواوښتی دئ. زموږاستوگنځي د حاجي صاحب په هوتل کي و.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(حاجي صاحب فضل الرحمان اوهوتک)

انځور صاحب ترا طاقه پوري راسره ملگری و. زما کوته يې راوښووله او ترلازمولا رښوونو وروسته يې رخصت واخيست ځکه دسباله پاره د غونډې زياتره کارونه ددوی پرغاړه وه. ماته يې دټولني کتابتون، چي ددې ودانۍ په کښتني پورکي و، راوښوواو ما هم دځان له پاره يوه ډکه غېږ کتابونه خپلي کوټې ته ځني راوخپړول. ترلږ دمي وروسته مي پر کتابوباندي راواچول اونورنوپوه نه سوم، چي څومره ساعتونه د کتاب له معشوقې سره لاس ترغاړه وم.

ترښه پوره استراحت وروسته مي جامې بدلي کړې. په دغه وخت بختاني صاحب اورفيع صاحب هم راپيدا سول. له بختاني صاحب سره څه کم دېرش کاله وروسته اوله رفيط صاحب مي دوه کاله وروسته بيا وليدل.

دبختاني له نامه سره دهجري شمسي دېرشمو کلونو راهيسي اشنايم. دغه وخت زه په کابل کي دخپل نيکه، مولوي صالح محمد هوتک سره

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

اوسېدم دمولوي صاحب مرحوم کورد کابل په کوټه سنگي کي و. کوټه سنگي دنوي ابادېدلو په حال کي وه. له مولوي صاحب سره په کور کي اروښاد عبدالخالق واسعي هم اوسېدی. دغه وخت مولوي صاحب په شورا کي دکندهار وکیل اود شوراد ریاست معین و. اروښاد واسعي صاحب په پښتو ټولنه کي رسمي وظیفه درلوده. د پښتو ټولني ودانۍ د پل خشتي جامع په مقابل کي د کابل رود پر شمالي غاړه د نادر شاهي واټ په خوله کي د پومبه وو د دوکانو پر سر واقع وه. دغه وخت د ټولني رئیس اروښاد گل پاچا الفت و. دا وخت زما د وړوکتوب زمانه وه او واسعي صاحب به کله کله له ځان سره خپل دفتر ته بیولم. له اروښاد واسعي څخه مي په هماغه وړوکتوب کي اورېدلي وه او تر اوسه مي لاهم په ذهن کي دیوې خاطرې په توگه خوندي ده، چي وایي اروښاد مولانا سیفي به ویل:

داد پښتو ټولنه نه ده، د پختو ټولنه ده. له (پختو) څخه به یې مراد ټولني تر دفتر لاندې د پومبه پلورونکو د وکانونه وه. د پښتو په ځینو لهجو کي د پومبه له پاره د پارسي ژبي د خپل لغت (پخته) کارول کیږي. د پومبه وو د وکانونه د (د پختو د وکانونه) بولي. داراز التباسونه د پښتو ژبي په لهجو کي زیات دي. نوري ژبي هم دغه راز ملتبس کلمات لري¹. (۱) نه پوهېږم چي بختاني صاحب به هغه وخت په پښتو ټولنه کي غړیتوب درلود، که یا؟ خود کابل مجلې په زیاترو گڼو کي به ماد هغوی په نامه شعرونه او مضامین لیدل. ښه ډېر کلونه وروسته چي ما هم د قلم او لیکنې له شواخون سره تړون وکړ، بیامي نو د بختاني صاحب په باب، د هغوی د لیکنو په باب، د هغوی درسمي وظیفو په باب معلومات زیات سول. زما په کتبخانه کي د (تذکره الشعراء) هغه ټوک سته، چي

¹ د مولانا سیفي مرحوم له دې ادبي ظرافت څخه څو نتیجې راوړي او هغه دا چي د پښتو په ټولو لهجو کي د خپل لغات سته او دایوه طبیعي ژبنۍ عملیه ده. دوهم دا چي التباسونه هم په هر لهجه کي موندل کیږي.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

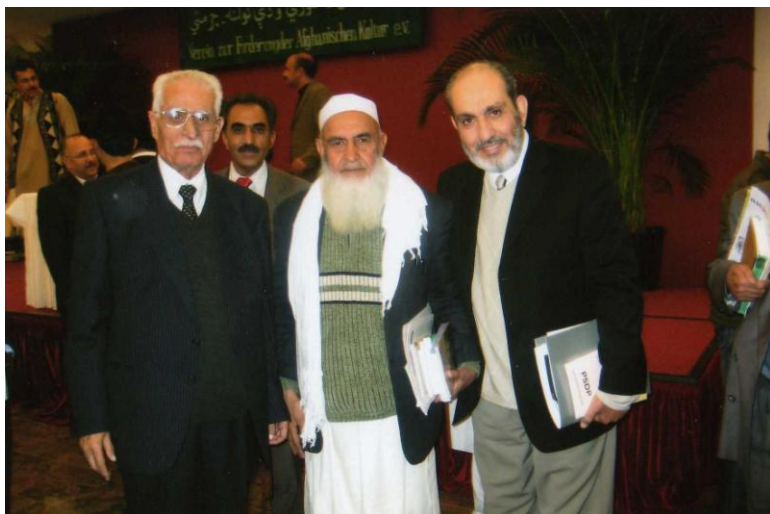
بختاني صاحب راته اهداء كړې او پخپل خط يې پر ليكلي يې دي: * د پښتو ادبياتو ځوان محقق ښاغلي معصوم هوتک ته، چه دمولوي صالح محمد نسبي او مسلکي بالاستحقاق وارث دی. په درناوي. عبدالله بختاني. کابل د ۱۳۲۷ د اسد ۲۵ مه *.

تذکره الشعراء د سراج الدین خان سعید او مولوي صالح محمد هوتک گډه تالیف دی، چي د بختاني صاحب په زیار په ۱۳۲۲ ش کال دامیر کروړ سوري د دوولس سوه پنځوسم تلین په ویاړ خپورسوی. د دې کتاب وعده یې هغه وخت د علومو په اکاډیمۍ کي راسره وکړه، چي زه دیوچا لیدلوله پاره هلته تللی وم او وروسته د غوټۍ خاوري په لاس د باختر آژانس د پښتو څانگي ته، زما د کار دفتر ته راواستاوه. له هغي نیتې څخه مونو بیا نه وه سره لیدلي او د ادبی اوس مو دنړۍ په یوه ډېر لیري هیواد کي، چي نه زما استوگنځی دی اونه د دوی داوسپدلو مېنه، سره وکتل. خوداوارنه زه هغه (ځوان معصوم هوتک) یم اونه دی هماغه چټ ږیر خړیلی بختانی صاحب. نن زما په کونډۍ ږیره کي تر تورو وربښتو سپین ږیر دي او د دوی په اوږده سپینه ږیره کي خو، چي دیوه نوراني روحاني سړي خبره یې وربخښلې ده، یو تورو ربښته هم نسته. بختانی صاحب چي اوس یې عمر تر اتیا کلونو اوښتی دی، د پښتولیکوالو او شاعرانو د پخواني نسل په هغو څو وروستیو گوتوپه شمېر ژوندیو لیکوالو کي دی، چي اوس یې هم گوتي د قلم نیولواو خو ځولوتوان لري. موږ به پخپل استوگنځي کي د سبانهاري پروخت ښه د خوند مجلس کاوه. پر سیاسي حالاتو، ادبي موضوعاتو او ورځنیو خبرو مو بحثونه کول. بختاني صاحب د وینس زلمیتوب په غورځنگ کي د گډون ډېر بیانونه درلودل او زما سره د اپوښتنه لاینحله پاته ده، چي ولي د دوی نوم د (وینس ځلمیان، د افغانستان یو سیاسي تحریک، چاپ ۲۰۰۰ ع) کتاب په هغه لیست کي نسته، چي د وینس زلمیانود

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

غږوپه توگه راپېژندل سوي دي. دا کتاب دوینس زلمیانو د غورځنگ يو فعال او مبارز غړي ارواښاد محمد علم بشرکي ليکلی دی.

د کولن په کنفرانس کي ښاغلي بختاني صاحب د مرحوم قاضي عطاء الله خان د تاريخ په باب وينا وکړه.

(له ښي خوا: محمد معصوم هوتک ، سرمحقق عبدالله بختاني ،)

ددې سفر په ترڅ کي مي دلومړي وار له پاره له استاد اسحق نگارگر سره وپېژندل . له ليکنو او تلویزيوني بيانو سره يې له پخوا اشناوم . په تصوف، عرفان، فلسفه، ادبيات او تاريخ کي ډېراخواو ژورو مطالعاتو

² ددې کتاب لاسکېښلي نسخه ماته ارواښاد مير صاحب جيلاني خان الکوزي په کال په کوټه بلوچستان کي راوسپارله چي کابل ته يې ارواښاد علامه رشادته يې دکتلو دپاره ورسوم . دا کتاب ماله خان سره کندهار ته يووړ او کابل ته زما سفر په دغه وخت کي وځنډېدی او د کتاب مسوده مي ښاغلي مولانا عبدالباري (زما د اکاډمي) ته ورکړه . نوموړي کتاب علامه رشادته ورساوه او څو ورځي وروسته چي زه بيرته کوټي ته ستون سوم ، مدير صاحب جيلاني خان ته مي د کتاب کيفيت په داسي حال کي بيان کړ ، چي نوموړی دخپل ورور پرفاتحه باندي ناست و.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

څښتن دئ. په فصاحت او نطاقي کي پر ختمه ده. د وينا په وخت کي د افادې قوت په ستايلو ارزې. ماله پخواڅخه، هغه وخت چي لا په کابل په لوړو تحصيلاتو بوخت وم، داستادنگارگر سياسي و فلسفي ليکني په غير دولتي جريدو کي لوستي وې. هغه وخت يې گومان کوم باختري تخلص کاوه. ليکني يې تر نورو همزولو او همفکرو لوړي او عميقي وې.

داکتوبر پر ۱۹مه سهار چي د چايو خوړلو خوني ته ورغلم، بختاني صاحب، رفيع صاحب، کاکړ صاحب لادمخه هورې ناست وو. ښاغلي غريب دناري په برابرولو بوخت و. داستادنگارگر پوښتنه مې وکړه، و بويل پخپل اطاق کي دئ. چانه دئ خبر کړي چي ناري په همدې خونه کي دئ. کاکړ صاحب موږ ته منځ را و اړاوه:

- په انگلستان کي يې وخت تېر کړی دئ. چي څوک يې يو ځای ته ونه غواړي، پر خپل سر نه ورځي.

په دغه وخت کي يو ځوان له مېز څخه ولاړ سو او ځای يې يوه سپين ږيري ته ور پرېښوو، چي سپيني جامې، کندهاري خامکي غاړه يې پر تن وه، کونډۍ ږيره يې وه او گارگري ټوپۍ يې پرسروه. له مېز څخه يو چاورنغ کړه:

- نگارگر صاحب پرېښه وخت راغلي. هرڅه تيار دي.

ماپه روغېر کي ځان وروښوو. دوهم واريې په غېږکي ټينگ کړم او وويل:

- آثاردې لولم.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

وروسته مونوپه جرمني کي داستوگني پروخت تر ټاکلي غونډي وړاندي او وروسته هره ورځ سره کتل او د زړه خواله به موسره کوله. د غونډي د کنفرانس په برخه کي نگارگر صاحب ته د علامه حبيبي په باب د ليکنې اوڅېړنې بلنه ورکول سوې وه ، خودوی علامه مرحوم ته په پارسي ژبه يوه درنه دارادت قصيده ويلې وه او دهغې په لوستلو يې د غونډي غاړه وايستله. د غونډي د جوړوونکو او اورېدونکو هيله له نگارگر صاحب څخه په دې برخه کي زياته وه ، څو لکه چي د څېړنې له پاره يې وخت نه وموندلی.

(استاد محمد اسحق نگارگر له محمد معصوم هوتک سره)

دغه راز مې په دې غونډه کي له ځوان جرمن ژبپوه او ختيځ پوه ښاغلي سيبستيان هايڼه (Sebastian Heine) سره هم د پېژندگلوی کتنه وکړه . دغه ځوان ژبپوه او ختيځ پوه په پښتو ، پارسي ، بلوڅي او د پامير په ژبو باندې پوهېږي . په کنفرانس کي يې په پښتو ، پارسي او بلوڅي ژبو خبري وکړې ، د خپل ځان او وظيفې په باب وړغېد او د وينا په پای

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

کي يې وويل چي "کاشکي افغان وای". ما پرېځ کړه ، چي ته افغان يې اوزه دافغان په سترگه درته گورم ځکه چي هم په افغاني ژبو پوهېږي او هم مينه ورسره لرې. ډېر خوشاله سو. په دې باندي هم ډېر خوښ سو ، چي زه دکندهار په لهجه ږغېږم. ده وويل دکندهار لهجه ډېره لرغونې او خوږه لهجه ده. دی هم دکندهار په لهجه خبري کولې. ده راته وويل چي د(ښ ، ږ) ږغونه دخوشحال خان تر عصر وروسته په (خ ، گ) باندي اوښتي دي³ (۱). سبستيان دکندهار په لهجه کي ددرختي ، سيب ، ساپې کلمې ناسمي وبللې او دپارسي ژبي اغېزه يې وبلله. ما ورته په جواب کي وويل ، چي دکندهار په لهجه کي ددرختي او ساپې پر څنگ دوني اوسيوري کلمات هم سته او ښاري کندهاريان يې لږ کاروي خودکليو اواطرافو خلک يې ښه په پراخ لاس وايي. دغه راز مي دپښتو(درخته) او دپارسي (دَرخت) توپيروت ته بيان کړ او دکلستر آغازي ځانگړتيا مي په (درخته) کي ورته تشرېح کړه. ده خوښي وښودله خود(درختي) په کلمه کي يې دلومړي توري سکون دکندهاريو پښتنو تصرف و باله ده وويل دپارسي (دَرخت) پښتوته ننوتلې ده او کندهاريو يې له خپلي لهجې سره سم دپښتو قوانينو پر بنسټ ابتداء ورساکنه کړې ده.

ښاغلی سبستيان زماله ليدو څخه خوښ سو او ايميل پته يې د راتلونکو اړيکوله پاره راکړه.

³ ډاکټر پالوال هم پخپل کتاب معياري ژبه کي د ننګرهار لهجه نوې بولي.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(هوټک اود سبستيان)

ددې کړنوتريکلوڅوورځي وروسته مي په ټول افغان وييپاڼه کي د سبستيان هاينه په باب دپلوم انجنير خليل الله معرفي يومضمون ولوست ، چي دمارتين گڼ په قلم ليکل سوی او په شپيگل آنلاين کي خپورسوی واوښاغلي معرفي په پارسي ژبه ژباړلی و. په همدې ورځ ماته دښاغلي سبستيان ايميل هم رارسېدلی واو زما دهغه ايميل په جواب کي يې ، چي ما پکښې دده دژوندليک غوښتنه کړې وه ، د ۲۰۰۷ ع کال دنومبر پرلسمه راته ليکلي وه⁴:

گرانه ښاغلي هوټک ،
ستاسو دنيکو پېرزوينو څخه يوه نړۍ مننه . زمانکي هيلي او پېرزويني هم ومنئ . زما دپاره دوياړځای و ، چي په دغه ښکلي غونډه (دکولن غونډه . هوټک) کي مي برخه واخيسته . هيله لرم چي پښتانه به په

⁴ دايميل متن ماته پښتوالفبې اړولی دی . اصل يې په لاتيني تورولیکل سوی دی او تر همدې متن وروسته به يې ولولئ .

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

راتلونکي کي هم خپلو کلتوري هلوځلوته دوام ورکړي ، ځکه چي تر اوسه پوري دنورو توجه پښتو ژبي ته نه ده اوښتې . زه به کيدای شي په اگست کي دراتلونکي کال ، په کاناډا کي د آرين پېژندنې په يوه نړيواله غونډه کي گډون وکړم . که دغه يون وشي نو هيله لرم چي تاسو هم ووينم . يوه اوونۍ وروسته په ويانا - اتریش کي هم د ارازد پښتو ژبي په اړه يوه مقاله وړاندي کوم ، چي په هغې کي به ددغي ژبي زاړه جوړښتونه په گرامر او ويي پانگه کي راپه گوته کړم ، چي ځيني هغه يوڅو زړه کاله سابقه لري . زه به خپل ژوند ليک ژر تر ژره درواستم .

په درناوي

سېستيان* زمري* هايڼه

+++++

Zhwandlik

From: **Sebastian Heine** (SHeine1@gmx.de)

Sent: November 10, 2007 9:34:16 AM

To: mhotak@hotmail.com

Security scan upon download

[cv Heine.doc \(28.2 KB\)](#)

Grana shaghelia Hotak,

stasu de neko pirzoyino tsekha yawa naRey manena. Zmaa neke Hile aw pirzoyine ham wumaney. Zma de para de wiyaR dzay wu ce pe dagha shkule ghunda ki mi barkha wakhista. Hila larema ce Pashtaane ba pe ratlunki ki ham khpelo culturi halodzalo ta dawaam warkRi dzeka ce ter osapori de noro tawadscho Pashto zhebe ta na da au shte. Ze ba kedeshi pe August ki de ratlunki kal pe Kanada ki de aryanpezhandene pe yawa naRiwala ghunda ki gaDoon wukRem.Ke dagha yun wushi nu hial larema ce tasu ham wuwinem. Yawa oweney wrusta, pe

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Vienna/Otrish ki hamdarazde Pashto zhebe pe aRa yawa moqala wrande kawem, ce pe haghe ki ba de daghe zhebe zaRe dshoreshtuna pe gramar au waypanga ki ra pe guta kRem, ce dzine hagha yaw co zera kala sabeqa lari.

Ze ba khpel zwandlik zher ter zhera darwastawem...

pe dranawi

Sebastian "Zmaray" Heine

+++++

ښاغلي سبستيان ماته په کولن جرمني کې هم ويلي وه ، چي دی دلویدیځي لهجې پښتو وایي . په دغه رالېږلي متن کې یې ماته د(کې ، مي ، راتلونکي ، پوري ، درناوي) کلمې دلویدیځي لهجې له وینګ سره سمې ښکاره سوې ، خو په (کیدای شي ، وشي) کلماتو کې بیا د ختیځي لهجې اغېزه لیدله کېږي .

د مارتین گنځ لیکنه ماته په زړه پوري ښکاره سوه او د دې سفرنامې لوستونکو ته به یې دهغې پښتو ژباړه وړاندي کړم . دا ژباړه د ښاغلي دیپلوم انجنیر خلیل الله معروفې له پارسي ترجمې څخه سوې ده .

پښتو خوږه ده او ورسره زیږه هم

دوه ویشټ کلن محصل چي پنځه دېرش ژبي یې زده دي . یوځوان پوه چي په دریو څلورو خارجي ژبو وږغېدلای سي . استثنایي تن گڼل کېږي . خود بن ښاریو محصل "سبستیان هاینه" هر کال څلور ژبي زده کړي دي .

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

او اوس يې پنځه دېرش بهرنۍ ژبي زده دي. له (آرامي) ژبي نيولې تر (اوزبکي) او ورباندې گرانې ژبي (پښتو) پورې.

سبستيان هايڼه ، دېن پوهنتون په کتابتون کې يې دخپل کار پر مېز باندې پر توکتابوته اشارې په ترڅ کې وايي: "يه، زه نابغه نه يم. دا صرف د زيار او تلاش نتيجه ده. زه هره ورځ لغتونه زده کوم او گرامر هره ورځ تکراروم. البته په دې ارزو نه کې، چې د بورو، پېچلو، پېچلو ورېښتانولرونکي دوه ويشت کلن ځوان د ځان په باب کړې ده ، خورا ډېره تواضع پرته ده. ځکه هيڅ انسان نسي کولای چې له خارق العاده استعداد پرته دې څه د پاسه دېرش ژبي ، هغه هم د نژدې ختيځ اوليري ختيځ ژبي دي زده کړي. هغه ژبي چې دده (سبستيان-پ ، ژ) زده دي ، دادې:

لرغونې فارسي (فرس قديم) ، اوستايي ، پهلوي ، باختري ، سغدي، ساکي، پښتو، پراچي، اورمړي، واخي، يغنوبي، سنگليچي ، ايشکامي، اوسيتي (آسي) ، ايدغامنجي، اردو، هندي، فارسي ، پنجابي ، سندي ، کورمانجي ، گړدي ، بلوخي ، سنسکريت ، پالي ، گندهاري ، لاتين ، يوناني ، لرغونې آيرلينډي ، منځنۍ کيمري ، گوتيک ، اوزبکي، آرامي، عربي، فرانسوي، انگليسي.

دده د ژبي زده کولو کارنامه اووه کاله وړاندې پيل سوه. دغه وخت ده د " هسن " ايالت د " فرانکن برگ " ښار په " ايدرتال " ښوونځي کې درست لوست او پنځلس کلن و. د " هومر " د اصلي متن د لوستلو پړوخت ورته معلومه سوه چې " يوناني " او " سنسکريت " يوله بله نژدې اړيکي لري. دې کار دده کنجکاوي راپاروله او د " سنسکريت " ژبه يې په زده کړه. دی ، چې د يوه مورخ زوی دی ، څلور کاله وروسته يې درې څلور نوري

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ژبي هم زده كړې او خوښ و، چي دسكويټ ته دتگ پرځای يې په دغه شان (علمي) كارلاس پوري كړی دی.

سبستيان هاینه چي كله دبكلوريا بری لیک په اعلی درجه باندي ترلاسه كړ، د* بن پوهنتون* ته شامل سواود* انډوجرمانیک* (د هندو جرمن ژبودبیات) په اصلي څانگه او د* اندولوژی* (هندپوهني) او* سلتولوژی* (سلت پوهني) په فرعي څانگو كي يې تحصیل پیل كړ. داڅانگي له پخواڅخه ښكلي اوزړه رانښكونكي څانگي دي. همدا اوس يې خپل ديپلوم څانگي ته سپارلی، چي په هغه كي يې* فعل، په پښتو كي* څېړلی دی. دا هغه ژبه ده چي دی ورسره دزړه له کومي مينه لري. دی* پښتو* دټول انساني ژوند موزائيک بولي او وایي: *پښتو* خوږه ده او ورسره زېږه هم. *پښتو* له يوې خوا تراندازې زیاته نرمه کېدلای سي اوله بل پلوه ډېره زېږه او مردانه کېدلای سي. *پښتو* د ژوند څرگندويه ده، چيغي وهي، ژاړي، خوښي کوي، ساندي وایي او مړينه تمثیلوي.*

پښتو د ژوند احساس دی

كله چي سبستيان دخپلي گراني ژبي* پښتو* نكل درته په مينه پيل كړي او دپښتو شعرونه ديكلمه کوي، سترگي يې ورسره په ځلېدوسي او پخپله په يوه بل جهان كي ډوب سي. ښايي دده پوهنتوني ملگرو ته به دارازهيچاني كيدل نابنده شانته وي، خودی په هغوی باندي كار نلري اوده ته دا خبره بې توپيره ده چي نورکسان څه راز فکر کوي. دژبو دغه ماهر، چي تل يې درنې جامې اغوستي وي، بيا يې هم د محصلۍ رنگارنگ ژوند غوره رنگ كړی دی. دی تقريباً هره ورځ له هغو افغانانو سره گوري، چي په المان كي يې ورسره پېژندلي دي، له هغوی سره د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دوستانو ليدلو ته ورځي ، په مېلمستيا وويي يې برخه اخلي ، له هغوی سره دخدای او جهان په باب بحثونه کوي ، البته په الماني ژبه نه ، بلکي په پښتو.

ده له هغوی څخه داهم زده کړي دي ، چي پښتونه يوازي يوه ژبه ده ، بلکي دژوند درک هم دی: " پښتو د پښتنو يوناليکلی فرمان دی. يعني که غواړئ رښتين واوسئ ، دښه نامه څښتنان سئ ، مېلمه پال سئ ، د دښمنانو په وړاندي زغم ولرئ ؛ نو په پښتو ورغېږئ. کله چي دهغوی په ژبه ورغېدل است ، په حقيقت کي له هغوی سره گډ سولاست. هڅه وکړئ دهغوی چلند درک کړئ او ويي منئ. اودغه ځای دی چي بيانور کسان هم تاسي مني ."

دده دزياترو نويو دوستانو په زړه نه لويږي ، چي يو "غير پښتون" هم کولای سي له هغوی سره پخپله ژبه ورغېږي او څرگنده ده ، چي همدا کار ددې سبب گرزي چي ده ته پخپله کړی کي ځای ورکړي . البته سېستيان هم پر خپله کلاسيکه څېره سربېره ، دښه نيت څرگندولو په خاطر ، هڅه وکړه چي زېره پرېږدي او کله کله دملنډوپه توگه خپلي بېري ته اشاره کوي او خپل څوتاره برېښونه چاته ورښيي .

* افغانستان به زماله پاره يوه روڼواوي *

دافغانستان حالات او دسېستيان هاينه دژبو مهارت ته په پاملرني سره دده پرمخ ډېري دروازې خلاصې دي ؛ له شرکتونو نيولې تر مرستندويو سازمانونو پوري . په پوځي برخه کي خودالمان اردو لامل ځکي له ده څخه غوښتي دي ، چي په سيمه کي دژبو دتنوع په باب ويناوي وکړي . دی به

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دا کارومني . ځکه ده ته دا خبره اهمیت لري چي د سیمي په باب خپل معلومات له نوروسره شریک کاندې.

خو دی دیوه ژبپوه له نظره ، دافغانستان دپرمختیایي مرستواو بیا رغاوني سیاست ته د شک اوتردید په سترگه گوري . سبستیان پردې سیاست باندې دانتقاد په توگه وایي : * زیاتره پروژې په فارسي ژبه ، چي دافغانستان له دوورسمي ژبوڅخه یوه ده ، سرته رسیږي . البته په فارسي ژبه خوپه لومړۍ درجه کي دهیواد په شمال کي خبري کیږي او څرنگه چي دوولس میلیونه پښتان په جنوب کي په پښتوډغیږي ، په دې ډول له مرستندویو پروگرامونوڅخه لرگته اخلي*.

دی خپله راتلونکې په تدریس ، څېړنو اوپلټنوکي ویني اونه غواړي چي ځان په سیاسي اواقصادي مجبوریتوکي راییسارکړي . دی بیرېږي چي که : * انسان یوځل دغو قیوداتوته ورننوت ، نوریې د را وتلو ورونه تړل سي* . که ټول کارونه دده له آرزوسره سم پرمخ ولاړسي ، نودی په پام کي لري ، چي دسړکال په پای کي به خپل د دوکتورا کار د *المان دخلکودتحصیلی موسسې* له یوه بورس څخه په استفادې سره دلندن د مشهورنبارد* ختیځواوافریقایي مطالعاتوپه ښوونځي* کي پیل کړي.

له هغه وروسته نویاترتولولومړی هیله من دی ، چي دیوه پوه په توگه هغي سیمي ته ولاړسي ، چي په ژبویې پوهیږي اوهیڅکله یې په هماغه سیمه کي ژوندنه دی کړی . دی وایي : * دیوه پوه په توگه ، زما لپاره به افغانستان یوه روڼیا وي . سترگي یې بیاوځلېږي اووایي : * د هغوژبولهجي بایدوڅېړلي سي ، چي تراوسه یې لاگرامرنه دی لیکل سوی ، نکلونه ، کیسې ، افسانې ، روایات اوشعرونه ، داټول به زما د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ډېري دلچسپۍ وړ وي * په دې ډول هيله من دئ چي دافغانستان سياسي حالات ژر آرام سي اودي وکولای سي ، دمثال په توگه ، په * کابل پوهنتون کي درس ولولي ، درس ورکړي او په خپله وکړي⁵.

+++++

دغونډي په ترڅ کي مي له ښاغلي فضل الرحمن فاضل سره هم لنډه ليدنه کتنه وکړه او خپل نوی چاپ سوی کتاب (بيدارگر عصر) يې راکړ. ماددغه کتاب ځيني برخي پخواني انټرنيت له لاري لوستي وې. له ده سره مي ه دې برخه کي خبري وکړې. ښاغلی فاضل په افغاني زلميو کي ښه عالم سړی دئ . (نوره تشریح - داچي زموږ خلک ديو چافضيل او پوهه د هغوی له سياسي عقايدو سره گډوي او بيا قضاوت ورباندي کوي)

⁵ دامقاله وروسته بل چاهم په پښتو ژباړلي او په پښتو ويبپاڼو کي يې خپره کړې ده.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(د کولن د غونډې خاطرہ)

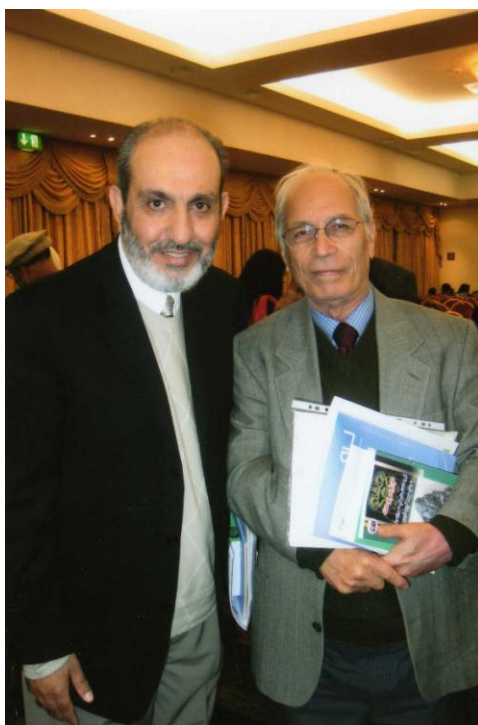

(له ښې خوا: اکبر کرگر، محمد معصوم هوتک، زرین انځور د کولن د غونډې خاطرہ)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(محمد معصوم هوتک او پوهاند دوکتور محمد حسن کاکړ)

(پوهاند حسن کاکړ او هوتک)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(محمد معصوم هوتک)

له سيستانې سره ليدني کتني:
(دخوشدل خان بارکزي په باب ، دملانسوپه باب اووروسته زموترمنځ
په دې برخه کي دايميلونوتبادله بايد په تفصيل سره بيان سي)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(محمد معصوم هوتک او کانديد اکادميسن اعظم سيستاني)

د بوا پست کتنه

د ۲۰۰۷ ع کال د اکتوبر پر ۲۱ مه د جرمني له کولن ښار څخه بودا پست (هنګري) ته ورسېدم. د شپې اته بجې شاوخوا وې چې په ټکسي کې مي د بودا پست ښار له مرکز څخه څه قدر ليرې د (Dominik Panzio) هوتل ته ځان ورساوه. په کولن کې مو الوتکه لږ څه وځنډېدله او د سفر ستړيا يې يو څه رازياته کړه. ځکه مي په نوموړي هوتل کې خپلې خونې ته ژر ځان ورساوه او تر ځينو لنډو يادښتو ليکلو وروسته بیده سوم. د بودا پست ښار ته مي د سفر اصلي مطلب د بودا پيست د علومو اکاډيمۍ د کتبخانې کتل و. سبا وختي له خوبه را کښېنستم او تر چا يو وروسته مي د هوتل د مسئولې ښځې په مرسته اولارښوونه د نوموړي کتبخانې پته پيدا کړه په ټکسي کې هغه ځای ته ولاړم. پر لاري د ښار سرکونه ټول خالي وه. له ټکسي وان څخه مي د دې چوپي چوپتيا دليل وپوښت. راته وويل چې دغه ورځ اوس سبا يې د مجارستان دنوي انقلاب د بري نمانځلو جشن دی او ښار ټول تړلی دی. ما ځني وپوښتل چې دولتي او ادارې ځايونه هم تړلي دي؟ وويل، هو! گوياپه دې ورځ مي د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

کتبخانې دکتلوله پاره هڅه اوبويوپه اوزه بايدداکتوبرتر۲۴مي پوري انتظار وکارم. له وخت څخه په استفادې باندي مي دبودا پست ښار د ليدلوله پاره ددرې ساعته گڼت پروگرام تنظيم کړ. شپږويشت يورو مي دهوټل دفترته تحويل کړې اودورځي پر لس نيمي بجې مي په ښار کي دگرزېدلويه نيت تياري ونيو. هواسره وه اوماپنډي جامې له ځان سره راوړي نه وې. په هرصورت هوټل ته دگرځندوی ادارې موټرپرلسو بجو راغی اوزه يې دبودا پست انټرکانټي نيتل هوټل ته بوتلم. له دغه ځايه موپه يوه ښکلي بس کي دښارگروپي ليدنه پيل کړه. لارښوونکې په انگليسي اومجاري ژبودواړوپوهېدل اوپه دواړو ژبويې تشریحات ورکول. ددې معلوماټولنډيزماداسي يادانېت کړی دی:

دبودا پست ښار دډانيوب رودپه واسطه پردووبرخو پشل سوی دی. يوه برخه يې (بودا) اوبله يې (پيست) نومېږي. دواړه نومونه سلاويکه منشاء لري چي د(بودا) معنا(اوبه) اود(پيست) معنا(اور؟) ده. د بودا پيست ټول اوسېدونکي دوه ميليونه دي چي دهنګري دټول نفوس په سلوکي لسمه برخه ده. په دوی کي ۲۵په سلوکي رومن کاتوليکان، دېرش په سلوکي پروتستانت اونوراقليت دينونه اودرې په سلوکي يې يهوديان دي. وايي چي دهنګري خلک په نهمه ميلادي پېړۍ کي له آسيا څخه دې سيمي ته راغلي دي. دوی په لومړي سرکي دکوچيتوب ژوند درلود اوپه کړديوکي اوسېدل.

پردې سيمه باندي په شپاړسمه-اووه لسمه ميلادي پېړۍ کي عثماني تورکانوزيات وکم يونيم سل کاله واکمني کړې ده خواوس ما له يوې کوچنۍ محقري ودانۍ پرته کوم تعمیرونه ليد، چي دتورکانو د واکمنۍ دوختويادګاردي وي. ښايي دعثماني امپراتورۍ ترزوال وروسته په قصدي توګه له منځه وړل سوي وي.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(د بودا پست ښار عمومي منظره)

ما پښين مهال موگښت بشپړسواو بیره خپل استوگنځي ته ولاړم . ورځ باراني وه ، له هوټل څخه دوتلو امکانات مي نه درلودل . په داسې (داکتوبر ۲۳ مه ۲۰۰۷ع) هم د باران همداسي شرپ وشروپ و . پخپل استوگنځي کي مي دانټرنیټ درک وایست . خپل ایمیلونه مي وکتل . ښاغلي رو هیال د کندهار مجلې ته مضمون غوښتی و . جواب مي ورولېږه او کاناډا ته مي تر رسېدو وروسته وعده ورکړه ، چي مضمون به ورلېږم . ښاغلي نوزادي د وفامعصومي دهغي لیکني په جواب کي خپل لیکل سوئ مضمون رالېږلی و ، چي د قلندر مومند د پټه خزانه فی المیزان د تایید په باب یې لیکلې وه . د تخنیکي ستونزو له امله مي مقاله نسوای لوستلای . مختصر ایمیل مي ورولېږه^۶ . له کولون - جرمني څخه دراوتلو په وخت کي زرین انځور راته وویل چي له ده سره د ډاکټر نسرين (هماغه ډاکټر کاتونا ، چي زه یې له نامه سره د ډاکټر حبیبی د ایمیل له لاري اشناوم) د تیلیفون نمبر و ، خوځني بیخایه سوئ

^۶ په کاناډا کي مي تر راتگ وروسته ورسره بشپړه مکاتبه وکړه

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دئ. له ماڅخه يې وغوښتل ، چي بودا پيست ته ترسېدو وروسته ورته تيلفون وکړم ، ده به نمبر پيدا کړي وي او ماته به يې راکړي . ماچي له بودا پست څخه هر څه تيلفونونه وروکړل ، کورته يې او موبایل تيلفون ته يې ، دده پرموندلو بريالی نه سوم . په کورکي مې له زوی سره خبري وکړې او هغوی راته وويل چي په کورکي نسته . که مي دانمبر موندلی وای ، مشکلات به مي ډېر حل سوي وای .

دماپښين خواته ورغ لږڅه رونا سوه ، اوريځي يوڅه سره ماتي سوې . دباران شدت لږڅه راکم سو . ترهوټل دباندي راووتم . شاوخوا وگرزېدم . دې هيوادته حيران تللی وم . دوه نړيوال جنگونه ، دفاشيزم او کمونيزم تاراک پر تېر سوی و ، خو تاريخي ودانۍ او لرغوني آثار يې پرځای پاته وه . دخپلو خلکو پر ناپوهۍ مي افسوس وکړ ، چي ددين يا سياست په پلمه موده يوادد تاريخي آثار وېځ و بنيا دوکړي . په ډک زړه خپل استوگنځي ته راغلم . دخواله څوک نه و ، چي زړه مي ورته تش کړي وای . دشعريکلو هڅه مي وکړه خوشعرويل ما غواړې؟ ولاکه مي وليکې . قريحي کورټ جواب راکړ . له ناکامه مي خوب ته پناه وروړه او ترسهاره پوري کله ويښ کله بیده په ځای کي غځېدلی وم .

سهار مي دروڼاپه ليدلو خپل پروگرام را ياد سو ، راپاڅېدلم او تراودس ولمانځه وروسته مي په خره بيادسهارناري سالون ته ځان ورساوه . دسالون مسئولي مېرمني لاميزونه نه وه سره اوډلي چي زما له خوا ورته (Good Morning) وويل سواوډي په مجاري ژبه جواب راکړ . ناری مي راواخيست پر مېز باندي دبودا پيست ورځپاڼه پرته وه ، مخ و شا مې واړوله . عکسونه مې تر نظر تېر کړل . په ژبه خويې نه پوهېدلم . چي ساعت اته بجې ښوولي زما بيهاله ټکسي وان سره علومو اکاډيمۍ ته دتگ په لارکي دغره و د وره مجلس تود و . نهو بجوته شل دقيقې پاته

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

وې، چې د اکاډيمۍ په دروازه کې مې گام کښېښود. د هنګري د علومو اکاډيمۍ ودانۍ د ډانيوب رود پر ختيځه غاړه د روزويلټ په کوڅه کې واقع ده. په هنګري ژبه يې ادرس داسې دی:

Magyar Tudomalyas Akademia (MTA)
1051 Bp.1, Roosevelt Ters

(د هنګري د علومو اکاډيمۍ ودانۍ)

په اکاډيمۍ کې مې د کتابتون پوښتنه وکړه، چاراته وويل، چې لار يې د ودانۍ شاته په هابله کوڅه کې ده. هورې ورغلم. کوټ وېکس مې د دروازې ساتونکي ته تسليم کړل او د يوه بل ساتونکي په مرسته د ودانۍ دوهم پورته، چې د کتابتون د مامورينو دفترونه راته ښکاره سول، وختلم. يوې مېرمنې په ماته وگوډه انګرېزي ښه راغلاست راته ووايه او ما هم خپل مطلب ورته بيان کړ.

وېويل: له کتابتون څخه د خوړخوله پاره د استفادې اجازه غواړي.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

- يوه ورځ.
- لطفاً به پنځه سوه فروتنه تحويل كړئ.
- پرسترگو.

پيسې مي وركړې، رسيدې راکړاود ساتونکي په لارښوونه بيرته د اکاډيمۍ اصلي ودانۍ ته ولاړم اوهورې يې د کتابتون د اورينټل څانگې لورۍ راوښود او زه هم سمدلاسه ورننوتم. په رشتيا چي ختيځه څانگه وه. د الماريو شکل وښه او په دروازو کي کندنکارۍ يې ټول د ختيځ مدنيت نمايندگي کوله.

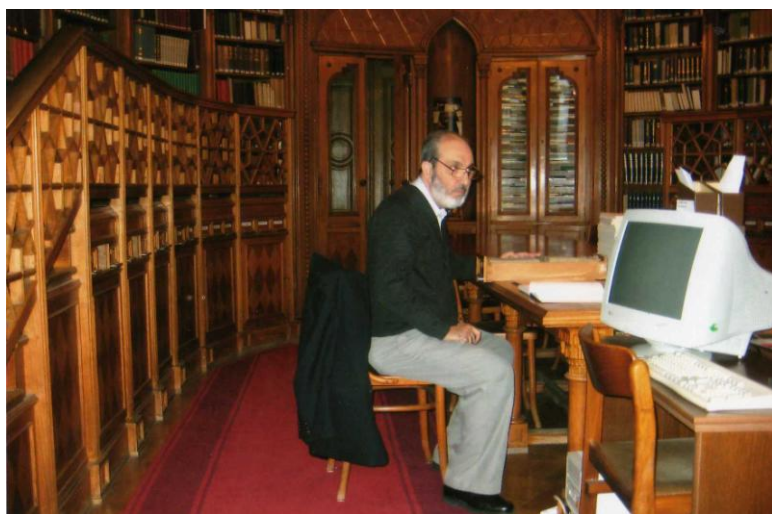
له بده مرغه دمستولي مېرمني يې له يو دوو متحد المالو خبرو پرته بل څه نه وه زده.

- کوم کتاب دي په کار دئ؟
- نمبر يې لري؟

اوبس. اوږې يې پورته وغورځولې. گويا څه مرسته نه سم درسره کولای. ورته ومي ويل:

- گوره، زه له کاناډا راغلی يم. دلته مي دوې ورځي درخصتۍ له اسيته ضايع سوي دي. اوس فقط همدا يوه ورځ لرم اوسل مطلبه. بخښنه غواړم، که يوبل څوک چي په انگليسي کي مشکل ونه لري، راپيدا کړئ.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(دهنگري د علومو اکاډيمۍ د ختيځ پېژندنې څانګه)

په همدې ترڅ کې يونسکلی ځوان راپيداسو. پرمېرني هم د خوښۍ خپې راماتي وسې. ځکه زماله جنجاله خلاصه سوه. پرشونډويې موسکاخپره سوه. ځوان په ډېره فصيححه انگرېزي دهر راز مرستي تياري وښود او ماورته د(کوردي ودان) جواب ورکړ. بيامي نوخپل مطلب داسي ورته بيان کړ:

- زه راغلی يم چي ستاسي په کتابتون کي د (Armin Vambery) ارمين ويډبري د ختيځو نسخو کلکسيون وگورم. تاسي راسره څه مرسته کولای سئ؟

ځوان په جواب کي راته وويل چي ارمين ويډبري رشتيا هم له دې کتابتون سره د زرگونو ټوکوپه شمېر مرسته کړې ده. نور وکسانو هم مرستي کړي دي. دويمېرې د مرسته سويو کتابو کتلاگ له بده مرغه جوړسوي نه دي. له هماغې بلي مېرمني څخه يې د يوې جعبې دراوړلو غوښتنه وکړه او هغې هم راوړه. د کتابتون د کتابو کارډونه پکښې وه.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

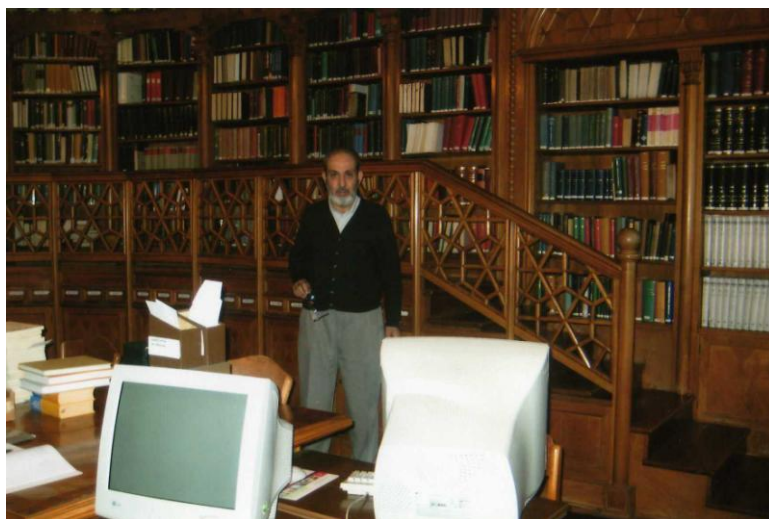
ځوان راته وويل چي له ۱۹۸۲ ع کال وروسته چي کوم کتابونه دلته راغلي ، هغه آنلاین رجسټر سوي دي ، خوتر دغه کال وړاندي کتابونه لاپه هماغه پخواني سيستم باندې دکارتونوپه شکل تنظيم دي . هيله ده چي ستاسي يې دکتلوچم زده وي . مایه زړه کي ورته وويل چي : زوروره ! زماخته دکوندل خان له ملکه اخیستل سوې ده . زه په اولنیو سیستمولابنه پوهېږم . شکر دئ ، چي له کمپیوټري سيستم څخه د استفادې غوښتنه دي نه ده راڅخه کړې . بیابه مي څه کولای ؟ زماپه کور کي اولادونه لازماله لاسه تریزي رسېدلي دي . ځکه شل واره دیوه سایت دخلاصولو ، یا دیوې کمپیوټري عملیې دسرتو رسولو چل را وښيي خو پردوهم قدم بیازه وازه خوله ورته ولاړیم اوبیامي دوی ته چیغی وي ، چي هلئ ! تاسي راسئ . داڅه چم په وسو ؟ دوی خواران له مجبوریته ترهغوپوري راته ناست وي ، چي زه خپل مقصدته رسېږم ، بیامي نویوازي پرېږدي .

دکارتونوکتل مي له سرڅخه پیل کړل . ځوان مخکي لاراته ویلي وه ، چي ددې کارتوډېره برخه تورکي کتابونه دي اولرېې پارسي دي . رشتیاهم داسي وه . دکتاب نوم په پارسي لیکدود اولاتیني الفبا دواړو لیکل سوی و . ټول مي په دقت سره وکتل ، دزیاترونومونه مي یادانست کړل . کله چي مي دځینوکتابودکتلوغوښتنه له نوموړي ځوان وکړه ، راته وبویل چي تاسي مایکروفیلیم کتلای سئ اودهغه دکتلوله پاره باید اپاینټمینټ جوړسي . داپاینټمینټ جوړېدل ورځ دوی په برکي نیسي . مایه خبرواولیکنوکی دامتل ډېرراوړی دئ ، چي (کډي مي باریرې ، زوی مي راملاکړه) ، اوس هماغه کانه په ماوسوه . له ناچاریه مي دهماغوکارتونوپه کتلوباندې اکتفاء وکړه ، اوددې لاندې کتابونومونه ځیني رانقل کړل چي ښایي په راتلونکي کي دنورواغاني محققینوپه دردوخوري :

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

د کتابونو نومونه:

عبداللہ هاتفي (خوتوکه)	- تیمور نامه
عبدالنبی ابن حلف	- ساقی نامه
ابوالفضل	- اکبر نامه
ابوالفضل	- عیار دانش
امیر خسرو	- قصه چهار درویش
امیر خسرو	- هشت بهشت
امیر خسرو	- دیوان
انوری اوحد الدین علی	- دیوان
فرید الدین عطار	- پند نامه
فرید الدین عطار	- تذکره الاولیاء

(د هنګري د علومو اکاډيمۍ د ختيځ پېژندنې څانګې کتابتون)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دولت شاه	دولت شاه
۹۷۹ هـ ق = ۱۵۷۱ ع	تذکره الشعراء
فردوسي (شېرېبلاييلي نسخې، بلاتاريخ)	شاهنامه
فرشته	گلشن ابراهيمي
غزالي	کيمياي سعادت
جامي	سجده الابرار
جامي	يوسف وزليخا
جامي	نفحات الانس
جامي	بهارستان
جامي	ديوان
کاشفي حسين واعظ	انوار سهيلي
کاشفي حسين واعظ	اخلاق محسني
ميرزا مهدي استرآبادي	تاريخ نادري
ميرخواند	روضه الصفا
ابن مقفع	کليله و دمنه
جلال الدين رومي	مثنوي
نسيمي سيد جمادالدين؟	ديوان
نظامي	خسرو و شيرين
نظامي	اسکندرنامه
سعدي	بوستان
سعدي	گلستان
سعدي	کليات
صايب	ديوان
سلطان ولد؟	رباب نامه

د کار توپولي نسخې چي ماو شمېرلې نژدې دوه سوه ټوکه سوي.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دتورکي ژبي برخه ډېره غټه وه او په هغه کي د(شرح قصيده برده)
دسليمان ابن عبدالرحمن او(نصاب الصبيان)دابونصر فراهي مي
پکښې وليد.

دغه رازمي داکاډيمي د اورينټل څانگي په باب دالاندي معلومات
ترلاسه کړل:

دهنگري پوهانو په ۱۹۲۲ع کي دختيځو کتابود کلکسيون پر
اړتيا باندي خبري کړي وي او بيا په ۱۹۴۸ع کال کي دوباره پرېغېدلي
وو. خوددوی دې هيله هغه وخت دعمل جامه واغوستله ، چي په
۱۹۴۹ع کال کي دهنگري دعلومو اکاډيمي له سره جوړه سوه . د
اکاډيمي زړه ماني ، چي ددوهمي نړيوالي جگړې په وخت کي زيانمنه
سوي وه ، په دغه کال له سره ترميم سوه اود کلکسيون دخوندي کولوله
پاره دلومړي پورچنوب ختيځ اړخ وټاکل سو. ختيځ کلکسيون چي په
هغه وخت کي يې ختيځ کتابتون (Oriental Library) باله ، په ۱۹۵۱ع
کال کي دهنگري دعلومو اکاډيمي دکتابتون ديوي نوي څانگي په
توگه پرانيستل سواوهمدا څانگه په هنگري کي دختيځو مطالعاتو د
کتابتون اصلي منبع سوه.

ددې څانگي لومړي کارونه د لازلوراسوني (Laszlo Rasonyi) له
خوا سرته ورسېدل . نوموړی تورکپوه و اوله ۱۹۵۱ع کال څخه يې
تر ۱۹۶۱ع کال پوري لس کاله ددغه کلکسيون دمشرپه توگه کاروکړ. ده
دکتابتون ختيځه زېرمه داکاډيمي دکتابتون ، چي په ۱۸۲۲ع کال کي
جوړسوی و، له پخوانيو برخو څخه راغونډه کړه . دکتابواو
ورځپاڼو ومجلو کتلاگونه يې دالفې په ترتيب سره واوډل . ختيځي
خطي نسخې يې هم دې څانگي ته رانقل کړې.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

د اکاډيمۍ دغه زېرمه د هنګري پوهانو، سياحانو او څېړونکو له بسپنو سويو کتابو څخه منځ ته راغلې وه. خودختيځ کلکسيون اساسي برخه د دانيال زيلاکي (Daniel Szilagyi) له خطي نسخو، د ډيويد کافمان (David Kaufmann) له عبري کلکسيون، دارمين وييمبري (Armin Vamery) له کتابونو او خطي نسخو، د سانډور کيگل (Sandor Kegl) او اوريل ستين (Aurel Stein) له کتابتون او د اګناک گولډزيهر (Ignac Goldziher) له مکاتباتو څخه جوړه سوې ده. د څانګې د پراښتلو په وخت کې د کلکسيون ټول شمېر پنځلس زره کتابونه، څه د پاسه يونيم زر خطي نسخې او يو شمېر اخبارونه او مجلې وې.

ددې څانګې د آثارو په شمېر کې د ۱۹۲۱-۱۹۷۲ع کلونو په ترڅ کې خورازيات بدلون راغی. د پراخو ورتو وپيړودل سول او د تبادلوي اړيکو له لارې ورته زيات شمېر مواد ورسېدل. په دغو کلونو کې د کلکسيون مشري د منګولپوه لاجوس بيس (Lajos Bese) پر غاړه وه. ترده وروسته د څانګې مشري ايرانپوه مېرمن ايوا اپور (Eva Apor) ته ورسېده. ددې د مشرتوب په وخت کې د کتابتون د نشراتو لړۍ بڼه پرمخ ولاړه.

اوس به بده نه وي چې ددغې څانګې د لومړنيو اساسي بنسټ ايښوونکو او د هغوی له خوا د بسپنه سويو کتابو او نسخو په باب هم لنډ وږغېږو.⁷ (۱)

⁷ د معلومات له هغې کوچنۍ رسالې څخه په لنډ ډول راژباړل سوي دي، چې (Oriental Collection – Library of the Hungarian Academy of Science) نومېږي او په ۱۹۹۷ع کال د هنګري د علومو اکاډيمۍ له خوا په بودا پست کې چاپ سوې ده.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

SZILÁGYI Dániel (1830–1885)

دانيال زيلاگي (۱۸۳۰-۱۸۸۵ع)

د دانيال زيلاگي (Daniel Szilágyi) کلکسيون:

دانيال زيلاگي (۱۸۳۰ - ۱۸۸۵ع) دالهياتو عالم و. دی دهنگري د خپلواکۍ جگړې (۴۹ - ۱۸۴۸ع) ترپای ته رسېدو وروسته استامبول ته مهاجراو هورې دمرگ تروخته پاته سو. هورې يې تورکي ژبه ډېره ښه زده کړه اود تورکي ترجمان په توگه د(ملا دانيال) په نامه وپېژندل سو. له تورکي ادبياتو سره يې مينه پيدا کړه. يو کوچنی کتاب پلورنځی يې پرانيست اود تورکي خطي نسخوپه راغونډولو يې پيل وکړ. دده پلورنځي خوراژرد نادر و او مشهورو خطي نسخوله امله مشهور سو او

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

زياتره علماء او پوهان به هر کله ورته راتلل. ارمين ويمبري (Armin vambery) او اګناک کونوس (Ignac Kunos) هم څو ځلي دې دوکان ته ور بلل سوي و. د دانيال زيبلاګي تر مرګ وروسته دې ارمين ويمبري خيربوسي، چي دده په تلابن د دوکان خطي نسخې د هنګري د علومو اکاډيمۍ ملکيت وګرځېدلې. دغه کلکسيون د اګناک کونوس له خوا وارد واره معرفي سو. په هغه کي پنځه سوه خطي نسخې وې، چي په هغوکي څلور سوه اته دېرش په تورکي ژبه اونوري يې په پارسي او عربي ژبو وې. ددغه کلکسيون مواد تر ننه پوري د ختيځي څانګي د کلکسيون د تورکي نسخوزېه ګڼل کيږي. د تورکي ژبي زياتره خطي نسخې يې د عثماني امپراتورۍ اودغه راز په هنګري کي د عثماني واکمنۍ تاريخونه دي. په هغوکي تواريخ آل عثمان او تاريخ انوري هم شامل دي. تردوه سوه زياتي نسخې يې د ادبياتو په برخه کي دي، چي په هغوکي د تورکي شاعرانو ديوانونه، تذکري اودغه راز د نظامي، فريدالدين عطار آثار شامل دي.

Ármin VÁMBÉRY (1832–1913)

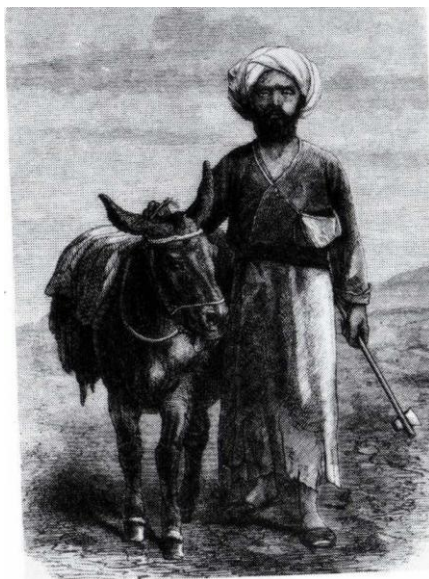

ارمين ويمبري (۱۸۳۲ - ۱۹۱۳ع)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دويمبري (Vambery) کلکسیون:

دارمين ويمبري (۱۸۳۲-۱۹۱۳ع) ميراث (دده په باب موددعوت ويپاني په حواله ځيني مطالب وړاندي بيان کړي دي) دده دزوی رستم ويمبري له خواد هنگري دعلومواکاډيمۍ ته وبخښل سو. پخپله ارمين ويمبري دهنگري دعلومواکاډيمۍ دمدیره هیئت غړی اوداکاډيمۍ افتخاري غړی هم و. دده په کلکسیون کي شپږسوه شپېته کتابونه پراته دي چي په هغو کي شپږپنځوس قلمي نسخې دي. دقلمي نسخوزياته برخه يې په تورکي ژبه دي خو پرڅنگ يې يوولس ټوکه پارسي نسخې هم سته. په هغو کي بدايع اللغات (دنوايي تاليف) ، اودمجموعه محموديه نامه دقاجاري عصر دشاعرانو تذکره (دمحمود ميرزا قاجار ليکنه) سته . دويمبري دکلکسیون دپارسي خطي نسخو فهرست دا يو ااپور (Eva Apor) په قلم په ۱۹۷۱ع کال خپور سوی دی.

(درويش ويمبري)

KÉGL Sándor (1862–1920)

کيگل (۱۸۶۲-۱۹۲۰ع)

د کيگل (Kegl) کلکسيون:

ساندور کيگل (۱۸۶۲ - ۱۹۲۰ع) دارمين ويمبري شاگرد اوپه بوداپست پوهنتون کي دپارسي ژبي لومړی استاد و. دی خوبعدي شخصيت و، ډېره شتمني يې وه اودهنگري دعلومواکادېمي سره يې نژدې اړيکي درلودل. دی لومړنی سړی و، چي دنوموړي اکادېمي د تورکي، پارسي او عربي خطي نسخوکتلاگ يې وکښ او داکتلاگ تراوسه لاهم داستفادي وړدی. دی چي مړسو(۱۹۲۰ع)، خورادرنه کتبخانه يې پاته سوه، چي يوولس زره ټوکه کتابونه پکښې وه. داټول کتابونه په ۱۹۲۵ع کال کي دده دوروريانوس کيگل (Janos Kegl) له خوا اکادېمي ته وبخښل سول. ددې کتابوهغه برخه چي په ختيځو ژبو

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

وه ، داکاډيمۍ دختيځي څانگي کلکسيون ته ورنقل سول . په دغه کلکسيون کي د کيگل ترکتابو دمخه شپيته خطي نسخې په پارسي ژبه وې ، چي پرهغو باندې د کيگل د کتابتون نوري نهه پنځوس نسخې هم پرزياتي سوې . د دغو نسخو کتلاگ لا پخوا د کيگل له خواتر تيب سوي و . په دې نسخو کي د حافظ ، انوري ، امير خسرو دهلوي ديوانونه ، دنظامي خسرو و شيرين (دوې نسخې) اود لغت پوهني ، گرامر ، نجوم او طب په باب ځيني نسخې شاملې وې . د دغه کلکسيون ډېره لرغونې خطي نسخه (پارسي کليله ودمنه) هم د کيگل په کتابتون اړه درلوده .

دهنگري د علومو اکاډيمۍ دختيځو ژبو په څانگه کي د عبري ژبي خطي کتابونه (د کافمان کلکسيون) ، د تبتي ژبي خطي نسخې (د کسوما کلکسيون) ، د منگوليایي اومنچو ژبو خطي آثار او نوري په زړه پوري خطي ټوټې اوسندونه خوندي دي .

په وروستيو کلونو کي دهنگري د علومو اکاډيمۍ دختيځي څانگي ته خورازيات آثار پيرودل سوي ، بخښل سوي اورا ورل سوي دي . اوس يې د کتابونو ټول شمېر يولک ټوکوته رسيږي ، چي په هغو کي يوولس زره دمجلو او جريدو کلکلسيونونه اونژدې پنځه زره ټوکه خطي نسخې لري . لکه وړاندې چي هم وويل سول د دغو خطي نسخودوديزکارتې کتلاگ تراوسه لاهم داستفادې وړدئ خو هغه کتابونه چي تر ۱۹۸۶ع کال وروسته کتابتون ته راغلي دي ، له آنلاين لاري څخه هم ترلاسه کيدلای سي .

ددغه کتابتون پارسي برخه بايد د افغاني پوهانو تر نظر هم تېره سي ، خوماچي د پښتو په آثارو پسي ودغي ليري سيمي ته داوسپني خپلۍ په پښوکړي وې ، له بده مرغه تش لاس راستون سوم .

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ډاکټر کاتونا (نسرین) چې موږ ته د پتي خزانې د بلي خطي نسخې څرک په همدې کتابتون کې دویمېري په کلکسیون راکړی و او کښلي یې وه ، چې دغه نسخه د چنگیزنامې په یوه هراتۍ نسخه کې دننه پرته ده ، ماله بده مرغه د چنگیزنامې په نامه کومه نسخه هم دکتلاگ په کارتو کې ونه موندله . په کارتو کې مې د عبدالله هاتفي د تیمورنامې خونسرخې په سترگه سوي ، خود چنگیزنامې پر نسخه مې سترگي ونه لگېدې .

د همدې کال په اکتوبر او نومبر کې مې دارمین ویمبري دوه کتابونه ، چې (Sketches of Central Asia) او (Travels in Central Asia) نومېږي ، ترلاسه کړل . په دوهم کتاب کې مې دده دهرات دسفر بیان (څورلسم فصل م له ۲۲۹ مخ څخه تر ۲۸۵ مخ پوري) ولوست ، چې لنډيز يې داسې دی:

ددې بیان په سر کې د * جلگه هرات * د ښکلا په رغیږي او وایي دا چې هرات * جنت صفات * بلل سوی دی ، په رشتیا سره هم دغه سیمه په زړه پوري سمسوره سیمه ده . وروسته نودی دهرات دمصلاوو ، دمنارونو لنډه یادونه کوي اولیکي چې دی دهرات ښار ته د(اراک) دروازي له لاري ننوت . وروسته د ښار د بازار ، دهغه داوسېدونکو ، کلا ، دافغاني عسکرو ، دهغوی دیونیفورم او تمرین په باب نسبتاً اوږدې څرگندونې لري . ورپسې دخپل نیستم مالي حالت په باب رغیږي اولیکي چې خپل دسپارلی څړیې په څو غراڼه څرخ کړ او دورځي گوزاره یې په وکړه . دی مجبور و ، هغه کاروان ته معطله سې چې مشهده دتگ له پاره یې تیاري نیوله . خود نوموړي کاروان دتگ له پاره دټاکلونو فروشمېر بشپړ سوی نه و او په دې خاطر ویمبري مجبور و ، چې یوڅه انتظار باید وکارې . په دې ترڅ کې خبرېږي چې دخراسان دوالي استازی محمد باقر خان

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

هرات ته دخوان شهزاده (محمد يعقوب خان) دمبارکۍ له پاره راځي او ژربير ته تهران ته ستنږي. ويمبري هڅه کوي له دغه استازي سره ترتهرانه پوري ملگری سي. دی استازي ته خپل مالي حالت بيانوي خو هغه غوږنه پرنيسي اوله بيابيا يادوني سره سره يې بيا هم له استازي سره دملگرتيا امکانات نه برابرېږي. آخرله ناچارۍ څخه دکاروان انتظار پرځان مني. دی له هري خوا مایوسه کيږي خو په دغوسختو حالاتو کي يوازنی شخص چي دده په دادرسيږي اودده دماښام دټوک له پاره په بازار کي گدایي ورته کوي، هغه ملا اسحق نومی يواغان دئ. دی له ملا اسحق سره د شهزاده محمد يعقوب خان دربار ته ورځي.

د سردار محمد يعقوب خان په باب ويمبري ليکي چي نوموړی په چار باغ کي اوسي، په هغه مانۍ کي چي ميچرتاډ (Major Todd) پکښې اوسېدئ. شپاړس کلن زلمی دئ چي دپلار، اميرشيرعليخان ترپاچا کېدلو وروسته دهرات دفتح سوي ولايت دچاروواکمن ګرزول سوی دئ. پلار يې ترپاچا کېدلو وروسته سمدلاسه مخ پرکابل وخوځېد چي وکولای سي دخپلو نورو وروڼو دراوپاندي کېدلو مخه ونيسي.

ويمبري دمخه تردې چي له ملا اسحق سره دسردار دليدلو له پاره ټاکلي سالون ته ننوزي، لومړی درسالي دعسکرو دتمرين ننداره کوي او هغه ډېر ستايي. وروسته سالون ته ننوزي. هورې وينې چي دسالون په دروازه کي يوشمېر نوکران، عسکراو عارضين ولاړ دي. دی دخپلي غټي قلندري بگړۍ او ملنګۍ قواري له برکته بې له کوم ځنډه سالون ته لار پيدا کوي. دسالون دننه جريان يې داسي بيان کړی دئ:

شهزاده پريوې بازولوونکي چوکۍ باندي ناست دئ. ښی اړخ ته يې وزير (ناظر نعيم) اود هغه څنگ ته نورافسران، ملاياناوهراتيان ناست

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دي. په هغوی کي امام وردی خان ایرانی هم دی چي دکومي درغلی له امله له مشهد (جام) څخه هرات ته راغلی دی.

ویمبري لیکي چي ده له خپل درویشي حالت سره سم سلام و اچاوه او شهزاده ته وروړاندي سو. ځان یې دده او وزیر ترمنځ ځای کړ، وزیر یې په پښه پوري واهه او کښېنوست. دده دې عمل حاضرین وځنډول. ده لاسونه ددو عاپه شکل پورته کړل او ددو عاپه ویلوي پیل وکړ. ددو عا ترختمېدلو وروسته چي حاضرینو دآمین په ویلوسره لاسونه پر خپلو ډیرو باندې تېر کړل، شهزاده له خپلي چوکۍ څخه یوڅه راپورته سو او په داسي حال کي چي په ځیر ځیر یې راته کتل، په لوړ آوازي وویل:

”والله بالله شمانا گلیس هستید.“ د شهزاده دغه ناڅاپه ټوکه د حاضرینو په کټ کټ خندا باندې بدرگه سول. شهزاده له خپلي چوکۍ راو غورځېد او زما مخ ته کښېنوست، په داسي حال کي چي د ماشوم په شان یې چکچکي کولې او گوډیاله خپل کشف څخه ډېر خوشحاله و، په لوړ آواز وویل: ”حاجي! قربان دي سم راته ووايه چي آیاته انگلیس نه یې اوځان دي الیش کړی نه دی؟“ ویمبري زیاتوي: د شهزاده دا حرکت دومره ماشومانه و، چي افسوس مې وکړ، ولي مې داهلک همدا سي غافله پرې نښود. دی وایي، په دغه وخت کي مې دافغانانو د مذهبي تعصب بېرته په زړه ننوتله او ملامت هم نه وم.، خو په جواب کي مې ورته وویل: تاسي پوهېږئ، څوک چي حتی په ټوکوکي هم یوه مومن ته د کافر خطاب وکړي، پخپله کافر کیږي. چټی (خیر) مې په لاس را کړه چي ځم پر خپله تره باندې.

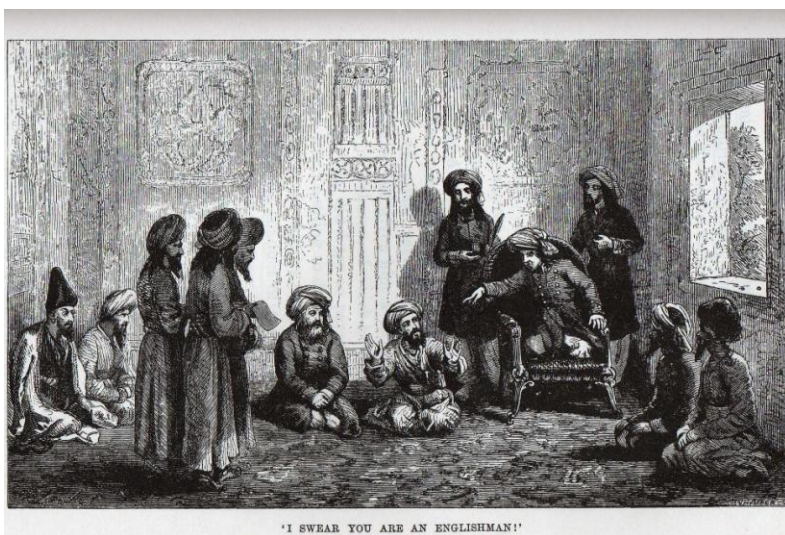
ویمبري ورپسې لیکي چي دده جدي خبرې او دنوموړي حدیث بیانولو ځوان شهزاده بالکل له پارکاله و اچاوه. په څېرېدلي مغزي پر خپل ځای

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

بیرته کښېنوست اوزياته يې کړه: "ما هيڅکله ديوه بخارا يې حاجي دغه شان خېره نه ده ليدلې. " ویمبري وايي چي ما په جواب کي ورته وويل چي "زه بخارا يې نه يم بلکي استامبولی يم. " وروسته نوشهزاده ته خپل تورکی پاسپورټ ورنېکاره کوي. شهزاده ته دده داکا اکبرخان دزوی جلال الدين خان کیسه کوي چي په ۱۸۲۰ع کال په مکه او استامبول کي وادسلطان له خوا يې تودهرکلی سوی و. دده پاسپورټ لاس پرلاس کيږي او حاضرکسان يې اصلیت تاییدوي. تردې وروسته دشهزاده وضعه بيخي بدلون مومي. ویمبري ته څوگران ورکوي اورخصتوي يې خوورته امرکوي چي په هرات کي داوسېدلوپه وخت کي هرکله دده حضورته حاضرسي. ویمبري ليکي چي دی وروسته ورحاضرهم سوخوددوهم وارلیدني جريان نه بيانوي.

ویمبري ورپسې ليکي چي داواقعہ خوپه خيرتېره سوه مگرپه هرات کي دده داستوگني په وخت کي هرکله له دغه رازشکمنوپوښتنوسره مخامخ و. فارسيانو، افغانانو او هراتيانو ټولودی انگرېزباله اوترټولو سخته يې لاد اچي پښتوده ته د (Eldred Pottinger) په سترگه کتله.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ارمين ویمبري دهرات دوالي شهزاده یعقوبخان په دربار کي
(د ۱۸۲۳ع کال اکتوبر یا نومبر)

په چوکۍ کي ناست شهزاده یعقوبخان ویمبري ته اشاره کړې او وایي:
”والله بالله شما انگلیس هستید“. ویمبري، چي لاسونه یې د دوعابه شکل پورته نیولي
دي، پرمخکته ناست دئ او څنگ ته یې د شهزاده وزیر، ناظر نعیم ناست دئ.
(تصویر دارمین ویمبري د Travels in Central Asia له کتاب ۲۷۸ مخ څخه کاپي
سوئ دئ)

پاتنجر هغه څوک و، چي دوه واره هرات ته داسو نود سوداگریه توگه
ننوتلی و خو وروسته دهرات آمرسو.

ویمبري هغه وخت هرات ته رسېدلی دئ چي دغه ښار څه موده وړاندې
دامیر دوست محمد خان د لښکرو له خواتحه سوی او پخپله امیر له دې
فتحي سره جوخت جامې کت کړي دي او پرځای یې زوی
دامیر شیرعلی خان په نامه پاچاسوی او دهرات اداره ددغه نوي امیر د
مشرزوی یعقوبخان پر غاړه اچول سوې وه.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ويمبري هرات ته دورتگ دقيقه نېټه نه بيانوي خودوتلونېټه يې د ۱۸۲۳ع کال د نومبر پنځلسمه ښوولې ده (۲۸۲مخ). ده پخپل يوه بل اثر (Sketches of Central Asia) کي ليکلي دي چي په هرات کي يې شپړاوونۍ تيري کړي دي (وگ: ۳۲۵ مخ) نوله دې څخه څوک نتيجه اخيستلای سي چي هرات ته به د ۱۸۲۳ع کال د اکتوبر په سرکي رسيدلی وي. هرات دامير دوست محمد خان له خوا د ۱۹۲۳ع کال د مې پر ۲۷مه = ۸ ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق ترڅه کم يو کال کلابندی وروسته ونيول سو او امير پخپله د ۱۸۲۳ع کال د جون پر نهمه = ۲۱ ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق مړ سو. په دې حساب نو ويمبري د هرات تر فتحي څلور مياشتي وروسته دغه ښار ته رسېدلی دی. دغه وخت چي ويمبري په هرات کي دی، دده له قوله د تېري جگړې (دامير دوست محمد خان او د هرات د واکمن سردار سلطان احمد خان تر منځ د جگړې) بيانونه لاپه خلکو کي تاوده دي. دويمبري مشهدات د دغه وخت د يوه عيني شاهد ليووني کتني دي. دی که څه هم له پښتنو سره جوړنه دی، وحشيان اولو تمار يې بولي خو بيا هم ليکني يې د حالاتو د يوه نژدې کتونکي په توگه د پاملرني وړ دي اوزه يې هم په همدې نيامت يوه برخه رانقلوم.^۸ ويمبري ليکي چي د هرات ښار ورته ډېر تياره اوله ستونزو ډک ښکارېدی. د خلکو په څېرو کي د وحشي فاتحانو د ظلمونو اغېزې نقش وې. هرځای د وروستي اشغال اولوت و تالان کيسې کېدلې. د هراتيانو په نظر، دوست محمد خان د هرات کلا د کابليو (مقصد يې د

کابل دامير لښکر دی. م. ه) په توره ونه نيوله، بلکي د هراتي لښکر د يوې برخي د خيانت له امله په لاس ورغله. دوی تينگار کاوه چي

^۸ د امشاهدات زما د حاضري ليکني له عمومي هدف سره چندانې سر نه خوري خو لوستل به يې يو مخيزه بې گتې نه وي

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

پردوی باندي گران شهزاده سلطان احمدته زهرورکړه سوه او مړسو. زوی يې شهنواز خان، چي پهراتيانو تراندا زې زيات گران و، هغه وخت د لښکرپه خیانت خبرسو، چي داميرد پلتنو يوه زیاته برخه تقريباً کلاته داخله سوې وه. د بندي شهزاده اودهغه دخسرتړمنځ دمجادلې تريخوالی دويلوورنه و. ترټولو سخت حالت هغه لوټ اوتالاهو چي تراشغال خوورځي وروسته پيښ سو. دانوهغه وخت دئ چي له کوروڅخه تنستېدلي هراتيان بيرته له خپلو شتمنيو سره ښارته ورننوتل او ورسره سم يې څلورزره افغاني عسکر(مقصديې داميردوست محمد خان لښکريان دي. م. ه) چي دهمدې مقصدله پاره له بيلابيلو قطعاتواوقيلوڅخه ټاکل سوي وه، ښارته له بيلابيلوخواوو څخه پرېې دفاع ښاريانو باندي ورتوی سول. ويل کيږي چي هغوی نه يوازي کالي، وسلې اونور سامانونه اخيستل بلکي هرڅه چي به يې په مخه ورتلل، لوټول يې. خلک يې مجبورول چي لڅ لغړسي اودغه لڅ لغړښاريان يې په تشو کوروکي پرېښوول. دوی دناروغانو بوستري لاورڅيري کړې. دزانگودکوچنيانو جامې ځني وکښلې. ويمبري ليکي: يوه ملا، چي هرڅه يې لوټ سوي وه، کيسه کوله چي له ده سره شپيته ټوکه خورانبکلي خطي کتابونه وه چي ټول يې ځني يووړل. په هغوکي يې هغه قرآن ډېرامان و، چي نيکه يې وربخښلی و. ده له لوټماروڅخه غوښتي وه چي دغه يو کتاب ورپرېږدي ځکه ده له خپل نيکه سره وعده کړې وه چي دتلاوت په وخت کي به دوعاورته کوي. څوکابلي ورته وييلي وه: زه په کورکي کوچنی زوی لرم، هغه به ددغه قرآن دتلاوت پروخت دوعاورته وکړي....⁹

ويمبري تردې کيسو وروسته لږڅه واقعبين کيږي اوليکي: * په حقيقت کي دادهري جگړې طبيعي نتايج دي چي حتی په متمدنيو

⁹ سلطان احمد خان د ۱۸۲۳ع کال د اپريل پر شپږمه = روژه ۱۲۷۹هـ ق کي مړ سو او زوی يې شهنواز خان د هرات واگي په لاس کي ونيولي

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

هيوادوکي هم پيښيرې اوله هغه څخه موږ بايد د افغانانو پر خلاف د افراطي ترقيتي يوه موضوع جوړه نکړو.^{۱۰} (۲۸ مخ). دى زياتوي چي د خواشينۍ خبره داده، ددې پرځي چي اوس د هراتيانو پر ټپوباندي پټۍ کښېښوول سي، داسي ښکاري چي هدف يې د گدايي تر درجې پوري دهغوی نور هم خوارول وي. په داسي يوه سيمه کي چي واکمنان يې بې له شکه غواړي مهم رول ولوبوي، دوى ته اوس تربل هر چا په کرکه کتل کيږي. هرات اوس د يوه بې تجربې او بډله گوهلک په لاس کي دى. دده روزونکى، د جمشيديانو خان (مراد يې د يعقوب خان خسرو دى. م. ه.) له ترمنوسره تفاهم ته رسېدلى دى چي د يرغلونو په صورت کي به ددې ځاى محافظت کوي. ترکمنو خپلي لوتماري ډلي د هرات څوميلۍ ته راغځولي دي. پر کلیوباندي ناڅاپي دارې وهي، لوتوي يې او اوسېدونکي يې له ځانوسره بنديان بيايي.

د شهزاده وزير، چي ناظر نعيم نومېږي، داسي سړى دى چي په دوو مياشتو کي يې ځان دومره شتمن کړ، چي په کابل کي يې د ځان له پاره دوه کورونه له باغچوسره يوځاى رانيول. ده ټول وخت پر ځان باندي دعوه جلبان راټول کړي وي.^{۱۰} دى ژر بې حوصلې کيږي او کله چي د نوي جوړسوي حکومت په باب ده ته پوښتني او عريضې ورسيرې، دى دمخه لاتيار جوړسوى جواب لري: "هرچه پيش بود". يعنې دادپخوا لانجې دي په موږ اړه نه لري. دى دومره هېرجن دى چي کله وده ته دکوم قتل يا غلا قضيه وړاندي سي، دى بيا هم هماغه پخوانى جواب تکرار کوي: "هرچه پيش بود". دگډوډۍ ډېر څرگند شوت دادى چي ځوان سردار له پرله پسې حوالوسره سره نسي کولای د هرات ولايت ماليه را

¹⁰ دعوه جلب هغه چاته ويل کيږي چي په نورو خلکو ناحقه دعوي کوي. په انگرېزي کي ددې کلمې له پاره (litigant & place hunter) ليکلى دى چي ما په دعوه جلب ترجمه کړم. ه.)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

توله کړي . دا ماليه دده د ټولوملکي لگښتونو او د قشلي د عسکرو (۱۴۰۰ تنه) مصارف پوره کولای سي ... خودهرات ولایت حکومت اوس له دې دونه زیاتو عوایدو سره بیا هم دومره نیستمن دی چې په سختۍ سره خپل مصارف پوره کوي . پریوه ډارېدلي ښارباندي په اسانۍ سره حکومت چلېدلای سي خودهرات اداره اوس دومره ناوړه ده چې د عسکرو د لگښتوله پاره اوس له کابل څخه مرسته غوښتل کیږي . کاشکي دوست محمد خان یو کال لانور هم ژوندی وای چې دنوي فتح سوي ولایت حکومت یې سمبال کړی وای اوله افغانستان سره به دهرات یوځای کیدل ممکن سوي وای .

ویمبري زیاتوي چې که حالات همداسي روان وي ، د خطر بیره به له هره لوري راپیداسي . پهرات باندي اوس فقط یو خو بریده په کار دي (مهمه نه ده چې هغه دچاله خواوي) چې هراتیان به لومړی پر خپلو افغانانو باندي وسلې راواړوي . دا کار یوازې له شیعې گانوڅخه ، چې طبیعي ده د فارس پلویان دي ، متصور نه دی ، بلکې حتی له سنیانو څخه هم متصور دی ، چې تراوسنیو واکمنانو به قزلباشان غوره وگڼي .

تر دې وروسته ویمبري په هرات کې د میجر ټاډ انگلیس د فعالیتونو ثنا و صفت کوي او زیاتوي چې دیوه افغان په مرسته د گازرگاه سیمې ته ولاړی او هورې یې د خواجه عبدالله انصاري او دوست محمد خان قبرونه وکتل . دی لیکي چې په دغه وخت کې لاد دوست محمد خان قبر لاس نه وهلی پروت و (۲۸۵ مخ) . ویمبري له هرات څخه د ۱۸۲۳ع کال د نومبر پر ۱۵مه مخ پر تهران ووت (۲۸۲ مخ) . دی له مشهد څخه یعقوب خان ته لیک استوي او په هغه کې ځوان شهزاده ته دهغه د زیرکتیا او فراست مبارکي وایي او ورته زیاتوي چې دی انگلیس نه دی ، بلکې در په دېوال گاونډی یې دی ، یعنې اروپایي دی . دغه راز ورته لیکي چې

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دی یو مهربان او خوشخويه شهزاده دی او پر څنگ يې ورته زیاتوي: * ... بل واره ورته داسي مشوره درکړم چي که کوم څوک دمحيطي شرايطو له امله مجبور وي ستاپه هیواد کي په بدل سوې قیافه سفرو کړي ، هڅه مه کوه چي په عام محضر کي يې پرده ورپورته کړي. * (۲۰۲مخ).

زما څخه لکه چي دویمبري تاریخي بیان اوږد سو. له دې اوږده بیانه مي مقصد دادی چي زما په واک کي دویمبري په قلم لیکل سوي دوه کتابونه راته کوم داسي څرک په لاس نه را کوي ، چي دهغه له مخي دي څوک ووايي چي ده یعقوب خان په هرات کي کتابونه ورکړي وو. دا خبره بنایي ویمبري کوم بل ځای کړې وي او کاتونا (Miss.Katona) به له هغه ځایه پوهېدلې وي. خوزماسره اوس نه د کاتونا مقاله سته ، نه هم دویمبري نور آثار چي دهغه له مخي دي دویمبري په کلکسیون کي دیعقوبخان له خوا پرسوغات سوې پته خزانه ورغېږم. البته دی له ځان سره په دې سفر کي د خطي کتابویوه پلنډه لري چي دی يې دخپل سفر خورا ارزښتناکه بریا (the most precious result) بولي او په خورا دقت سره يې ساتنه کوي (۲۵۷مخ). یو وخت چي هرات ته د تگ په لار کي د مرغاب له سینده پوري وزي ، د کتابودغه خورجین په دې خاطر له ځانه ليري کوي اود اوبن پر شایې ایردي چي اوبه زیان ورونه رسوي. (مخ). خودی له یعقوبخان څخه د خطي کتابود تر لاسه کولو خبره نه کوي . دی وایي چي یعقوب خان څو غراڼه ورکړه اود بیالیدني امر يې ورته وکړ. له امکانه ليري نه ده چي دیالیدوپه وخت کي به يې خطي کتابونه ورکړي وي. خود دې خبري د ثبوت له پاره ما (هو تک) څه ونه موندل. لکه تاسي چي په وړاندي مخونو کي ولوستل ، د هنګري د علومو اکاډیمۍ د ختیځ څانګي په کتابتون کي دویمبري کلکسیون چي ما وکوت ، په هغه کي یوولس ټوکه پارسي خطي نسخې سته (وګ: د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

همدې ليکنې (مخ) . خير، د ابحاث به سمدلاسه همدلته پرېږدم او د نويو مدارکو د موندلو تر وخته به منتظر پاته سم.

ویمبري ماته جالب او خوراسخت سری سری ښکاره سو. دی یوځای دخپل دغه اوږده اوستومانوونکي سفر په باب وایي چي داسفرېې د هنګري د علومو اکاډیمۍ له خوا یو ماموریت (mission) و (۳ او ۴ مخونه) . داچي څه راز ماموریت و، ډېر څرګندنه دئ. په دغو کلونو کي د افغانستان په ګډون دمنځنۍ اسیا ټوله سیمه په اروپايي مسافرو ډکه ده چي قیافې یې بدلي کړي دي اوسفرونه کوي. ویمبري یوله هغو څخه دئ. دی چي د ۱۸۲۴ع کال دجنورۍ په ۱۹مه تهران ته رسیږي، سیده د ترکیې سفارت ته ځي (۲۰۳مخ)، په تهران کي د انگلستان په سفارت کي دملکې نمایندې (Mr. Alison) ورسره ګوري اود اسماعیل افندي (دپارس په دربار کي شارزدافیر) په مرسته له پاچاناصرالدین شاه سره رسمي کتنه کوي (۲۰۴مخ). هغه ته دهرات دنیولو بلنه ورکوي خو پاچا ددې خوږې مړۍ له پاره داشتېهانه لړلوپلمه وړاندي کوي. په تهران کي له نورواروپایانو سره هم لیده کاته کوي. په پای کي چي د ۱۸۲۴ع کال دجون پر ۴مه لندن ته رسیږي غواړي دخپل سفر داستان په انگلستان کي (Royal Geographical Society of England) ته وړاندي کړي. دی وایي چي ددې کار سپارښتنه یې دوستانو ورته کړې وه (۲۰۷مخ). خودخپل اثر (Travels in Central Asia) په سریزه کي دخپل دغه سفر په باب لیکي:

* ... په دې خبره ټول پوهیږي چي هنګري ژبه دژبو په هغه ډله پوري اړه لري چي التایي (Altaic) نوم یږي خوداچي په هغه کي بیایه فینلینډي (Finish) ښاخ پوري تړلې ده که په تارتاریک (Tartaric) ښاخ پوري؟ یوه داسي پوښتنه ده چي د جواب انتظار باسي. دغه پوښتنه یاڅېړنه

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

مور د هنګريانو ته هم له علمي اړخه او هم له ملي نظره په زړه پوري ده او ختيځ ته زما د سفر اساسي محرک او سبب همدا موضوع وه. * (vii, viii) مخونه). ما (هوټک) چې دده پردو واثارو (Travels in Central Asia) او (Sketches of Central Asia) مروړو کړ، د هنګري ژبي په باب مي د طرحه سوي جواب غوښتونکي پوښتني په برخه کي څه ونه موندل.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library